

Стамен Миловановић

ЈЕДНАЧЕЊЕ
ПО ЗВУЧНОСТИ

СТАМЕН МИЛОВАНОВИЋ рођен је у селу Дубову хиљаду деветстотина четрдесете године. Школовао се у Дубову, Београду и Нишу. Радио је као минер, булдожериста, прецизни механичар, машински техничар и наставник математике, а основе драмске уметности учио је са треће галерије Народног позоришта у Београду.

Књижевним радом почео је да се бави у ђачким данима (Награда листа "Пионер" 1953). Прву једночинку *Каји слободе* објавио је у Сплиту 1965. која је у његовој режији исте године изведена у Требињу. После тога престао је да се бави књижевним радом. Писању се вратио тек деведесет пете године трилогијом драма о Топличком устанку: *Удовичко коло*, *Суноврај* и *Ђавоља варош* (Награда "Драгојло Дудић" за 1998.) За драму *Поврајак* добио је прву награду на конкурсима Фестивала југословенских позоришта у Ужицу 1999. године. Исте године добија поново награду "Драгојло Дудић" за драму *Не ѿлачи, Пејра*. Драма *Поврајак* била је на репертоару Народног позоришта у Ужицу. Дrame *Поврајак* и *Не ѿлачи, Пејра* штампане су у издавачком предузећу "Кадињача" у Ужицу 1999. године. Драма *Константин* штампана је у 29. а драма *Оливера* у 34. књизи едиције "Савремена српска драма".

Бави се и прозним стваралаштвом. Добитник је награде листа "Наша реч" у Лесковцу (двапут), листа "Топличке новине" (двапут), награде "Милутин Ускоковић" и других. Афоризме и приче објављивао је у књижевним часописима, Радио Београду, Радио Нишу и дневним новинама. Има још неколико драма и један роман у рукопису.

Живи и ради у Нишу.

Стамен МИЛОВАНОВИЋ

ЈЕДНАЧЕЊЕ ПО ЗВУЧНОСТИ

ЛИЦА

САВА МРКАЉ, 28-50 год.

ЛУКА МИЛОВАНОВ, 26-40 год.

ВУК КАРАЦИЋ, 24-50 год.

СТЕВА – ПИШТА БАЋИ, конобар, око 60 год.

ЦРНИ ДЕЧАК

ЈОСИФ РАЈАЧИЋ, архимандрит, 24 год.

ПАРТЕНИЈЕ, робусни калуђер

ЛАТАС, калуђер

ГЕНАДИЈЕ, ђакон

ДЕЧАК, манастирски слуга, 14 год.

ШОФЕР, лекар

САКС, лекар

БОЛНИЧАР

БОЛЕСНИЦИ

ПРВИ ЧИН

Сцена прва

Кафана у Пешињи, Време радње – 1810.

Лука, Стева, Сава и Вук.

ЛУКА: *(Седи за столом. Пред њим чаша са њићем. На њрслуку му задње дуџме ошкочано. Несврљиво се осврће око себе. Види се да некога очекује. Исција њиће. Окреће се ка улазу. Блаџим војвођанским акценцијом)*
Пишта Баћи!... Пишта Баћи!... Конобар!... Стево!...

СТЕВА: *(Наслоњен на рам улазних вратица гледа незаинтересовано низ улицу. Не обраћа њажњу на Луку све док ља овај не љозове српским именом. Прилази му. Осорно, мађарским љризвуком)*
Колико пута сам ти казао да ме именом српским!...
(Иронично)
Шта изволи млади господин?

ЛУКА: *(Окреће се обазриво око себе, ља иако су сами, намерно, као, завереничким гласом)*
Кад Будим српски буде, српским љу те именом и ословљавати...

СТЕВА: *(Заверенички)*
Не лишши магарче до зелене траве. Е, мој Лука, бојим се да ље нам пре Беч узети и Београд...

ЛУКА: Хоће, хоће – кад на врби роди воће...

СТЕВА: *(Поверљиво)*
Чујем да Хабзбурговци траже да им га Карађорђе уступи.
(Полуљасно)
Бечка дама једва чека да се Срби откаче од османлијке курве па да их у свој кревет увуче...

ЛУКА: Снила баба што би била рада... За то су Србијанци кврарили гаће, а?

СТЕВА: Кажем; прича се...

ЛУКА: *(Иронично)*
Прича се, прича се...
(Шалљиво)
То чујеш, а глув си кад затражим да ми донесеш токајско...

- СТЕВА: *(Иронично. Мађарски)*
 – Akar, akar! *(Мађ. – 'Оће, 'оће!)*
 ... Опет на рецку?... Mikor gondolod visszaadni a tartozást?
(Мађ. – Кад ти мислиш да намириш дуџ? Накупило се...)
- ЛУКА: Море, донеси ти и не бери бригу. Платићу.
(Шаљиво)
 А ако ти дуг не намирим ја, раздужиће ме Онај горе, или...
 Или овај што улази.
- СТЕВА: *(Погледа ка улазу, одлази до шанка и наслони се на њега с очистиом намером да га не послужи. Полућласно, себи у браду)*
 Још један мукташ...
- САВА: *(Долази носећи љакећ с књиџама. Уредне, крајике, неговане браде и бркова, џрађански одевен, озарен, задихан и очићледно узбућен. Правдајући се)*
 Знам, знам да касним... Опрости, Лука...
- ЦРНИ
- ДЕЧАК: *(Лица ишараноћ црним љеџама, у крајиким љанићалонама и доколеницама. После Саве наћвири неколико љуића на враћа, као да се колеба да ли да уће, а поћиом улази и чучне у ућлу нећресћано праћећи га љоћледом. Храмље ућадљиво као да му је једна нога краћа. Само је Сава свесћан њећовоћ љрисусћива)*
- ЛУКА: *(Шаљиво)*
 Ако си до сада своју пештанску лепотицу мркао, опростићу ти, мој Мркаљу...
- САВА: Имао сам угоднија посла... Види!
(Радосно сћавља љакећ на сћио, љажљиво га равнајући са ивицом сћиола, седа, руком заћлади браду и бркове, љоћледа ка ућлу)
- ЛУКА: *(Праћи му љоћлед, слећне раменима. Наћиње се ка љакећу и омирише га)*
 Кад пре?! Још на боју мири... Честитам, честитам, пријатељу!
(Усћаје и љуби га)
 Пишта Баћи!... Господине Стево, погледајте овог момка, и запамтите га добро; Господин је анархист...
(Показује на љакећ, овлаш га љомеривши)
 Кад ова кубура груне...

СТЕВА: *(Који незаинтересовано брише љулий шанка, ѿрѓне се изненађено)*

'Еј, шта причаш?! Каква кубура, какав антихрист?

ЛУКА: *(Смејући се)*

Ја сам антихрист, а он ти је анархист! Знаш ли ти ко је анархиста?... Анархист ти је, драги мој, неко овако невиног лика и углађен, а који гори од жеље да промени систем, да сруши старо. Под кошуљом, у грудима, на место срца носи барут и...

(Гесћом руку дочарава експлозију)

Кад ово рокне има да се затресе све српско!... Море, све славјанско има да се уздрма, мој Пишта!...

СТЕВА: Какво рокање, какво грување, сунце вам мангупско?! Акагјаток hogy hívjam a zscíkat?! *(Мађ. – Хоћеише ли да ѿзовем ѿандуре?)*

САВА: Nagyátok a zscíkat, Stevo! *(Мађ. – Ма, какви ѿандури)* Лука се шали. Плаши Вас. Ezek csak papírok!

(Равнајући ѿакелї са ивицом сїола) *(Мађ. – Ово су само књижице)...*

СТЕВА: *(С олакшањем)*

Е?...

(Иронично, Луки)

Ух, ал ме препаде, Бога ти бећарског!... Видим, и ови што у Србији доскора кременјаче гаравише далеко догураше... Бацише им Турци кост да се око ње мају док они снагу не прикупе... Чуј: унутрашња аутономија, ха, ха, ха!... Чекај само кад опет навале турске ордије, разбежаће се на све стране “војводе”, “књазови” и “совјетници” сербски као манастирске мачке. Напуниће се њима Бесарабија, Русија, Пешта, Беч... Оставиће народ, да то њихово шенлучење, Турцима главама плати. Пропиштаће и мртви, верујте ви Пишти.

(Брзо се исїравља)...

Запамтите добро што вам Стева каже...

ЛУКА: *(Кроз смех)*

Полако, полако, мој видовити пријатељу!...

(Озбиљно)

Оно је био тек почетак. Почетак, а тресле су се гаће Османлијама... Кад их Србијанци и браћа Руси поново потпраше покидаће им се учкури на димијама па ће гологузи опет бежати онамо одакле су се на Балкан наврзли.

СТЕВА: *(Иронично, као одобравајући)*
 Igen, igen... Akarnak e Bulátok utánuk fél seggel szaladni?
(Мађ. – Ја, ја... 'Оће ли и буле золозуе за њима џирчајши?)
(Насијави да се смеје)

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Смеје се жласно, али само Сава погледа ка њему)*

ЛУКА: *(Полуокренути Сшеви)*
 Смеј се ти, смеј... Само се ти смеј... Играле су, и играју дахијске хануме Карађорђевићим војводама... Причао ми побратим да је војвода Миленко Стојковић, кад га ономад Вожд протера из Србије, чак из Пореча цео харем са собом у Каравлашку довео... Море ровнуће и наша мечка као османлијска.

САВА: *(Ка Сшеви)*
 Даће Бог...

СТЕВА: Ма, хајде море... Зар не видите како је Галски Петлић Пруску и Русију добро заскочио, у Португалији и Шпанији се угнездио, од наше монархије мало кљуцнуо, па сад опет ка Москви гласно кукуриче, удара крилима и кокоти се...

САВА: Од чије монархије?! Кљуцнуо је Наполеон, болан, наше – славјенско. Илирију нашу...
(Помно се загледа у Луку)
 Стани, не врпољи се, Лука! Дугме...
(Пође руком ка њему с намером да му закопча ојкојчано дугме на џрслуку)

ЛУКА: *(Тргне се уназад изненађен. Шаливо, полужласно)*
 Ма, пуца мени прслук за Португалију, Шпанију и... и дугмад...
(Сшеви, вајирено)

А ја све нешто мислим, Пишта, да ће Бонапарта Мајчици нашој добро чорбу омрсити. Руси су то, еј!... Руси, брајко мој!

ВУК: *(У скромном евројском одећу. Штиула поод савијено лево колено. Улази на сцену. Чује задњу реченицу. Саркастично)*
 'Оће, 'оће... Руси су то...

ЛУКА: Ја о вуку, а ВУК на врата!... Ево ти, Стево, србијанског устаника, жива сведока...

ВУК: *(Задихано, шаливо)*
 Још жива, Богу хвала... Ама ми се све чини, како ме овде сврдла
(Показује овлаш на болесну ноћу)
 да се негђе близу велико невреме припрема...

- ЛУКА: *(Сусреће га и њраїши до сїола. Двосмислено)*
 Хоће, хоће, побратиме! Само што не загрми... Управо сам
 Пишти о томе...
(Шаљиво, њоказујући на Саву)
 Ово ти је онај што је као орлић полетео са Кордуна а овде
 слетео као орлушина.
(Озбиљно)
 Господин о коме сам ти причао. Мудрац! Богослов, фило-
 зоф, математичар, полиглота, учитељ, и помало песник.
(Шаљиво)
 Додуше не тако добар као што сам ја...
- САВА: *(Усїајући њелом њомери мало њакетї)*
 Не претеруј!
(Руком заглади браду њре неѓо шїїо се њоздрави с Вуком)
 Сава Мркаљ, господине...
- ВУК: Препоручујем се... Стефановић Вук.
(Шаљиво, њоказујући на дрвену шїїулу)
 Дрвени филозоф помало – ал' самоук...
- ЛУКА: *(Сави, уїадајући Вуку у реч)*
 Курјак тршички, устанички јунак и Карађорђева десна рука...
- ВУК: Ето, опет Лука увећава.
(Показује на ноѓу)
 Личим ли вам ја на јунака?...
(Седајући)
 Чинио сам оно што је било у мојој моћи...
- ЛУКА: *(Весело, њоказујући на шїїулу)*
 Чинио, чинио – па, зачинио! Дрвену колајну зарадио...
- САВА: *(Седа и одмах равна њакетї с ивицом сїола. Полуша-
 њаїїом)*
 Збиља, што се, болан, дигосте у сред зиме кад му вријеме
 није?
- ВУК: А што? Догорјело до ноктију, мој јаране.
- САВА: Могли сте да сачекате до пролећа...
- ВУК *(Као да се њрава)*
 Е, нијесмо, вала, могли више...
- ЛУКА: *(Провокаїїивно)*
 Нешто сте ми дуго под Турцима стењали.
(Шаљиво, двосмислено)
 Мора да вам и није било тако лоше под њима кад издр-
 жасте оволико дуго.

(Прекорно, као)

Да, бар, свршите посао до краја?...

ВУК: *(Тихо, иронично, двосмислено. Луки.)*

Е, ви то као да по вама судите? (Смејући се) Колико видим ни ви се још не извлачите испод ваше бабетине...

САВА: “Повијену траву коса не сијече”.

ВУК: *(Погледа га прекорно, климне главом, вади блокчић и записује)*

Јес’ вала...

САВА: *(Гледа га умишљено)*

ВУК: Папир дуже памти од човјека... Учим од умнијих... Записујем...

САВА: Пучанска је то мудрост...

ВУК: И нека је – лијепо је речено, е... Оно што се кроз народни ум проваља то као бисер засија... Е...

(Прекорно, Луки)

Свршили бисмо, побратиме, с Османлијама раније да су нам припомогла браћа из Босне, и ви из овијех преко-савских крајева.

ЛУКА: Многи су, Бога ми, били ради, али наши мађарони у сав глас загаламише; Једни: – Зар да Монархију увучемо у рат?!... Други: “Сами су Србијанци попару варили, нека је сами и покусају. – Што су се усправљали кад ни дубак нису припремили...” И тако...

САВА: “Трпен спасен” – мађаронска филозофија, Господине Стевановићу...

ВУК: Е, тако су и неки наши народни прваци зборили док...

(Иронично)

Док су дахије раји сијекли главе, бегови младожењама неvjесте прве брачне ноћи узимали и у своје ложнице на јebачину одводили морало се и могло се некако трпјет, ал’ кад почеше и кнежевске главе да се котрљају и на кочеве, а жене на курчеве да им набијају

(Гусларски, иронично)

е, ту раја трпјети не може!...

САВА: *(Трзне се кад Вук изговори безобразну реч)*

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Кикоће се у уљу)*

- ЛУКА: А, гуслари то вако певају, мој Вуче:
(*Као уз ѓусле*)
“Ту кнезови нису ради кавзи... Већ је рада сиротиња раја”...
- ВУК: Да пјевају – пјевају, јер тако љепше а и патриотскије звучи.
(*Сави кроз смех*)
А што се ти, јаране, штречаш и црвениш као сеоска млада?
Јебачина ти је српска ријеч као и свака друга. Да сам је руском, јал маџарском, замјенио исто би значила...
- ЛУКА: (*Смејући се*)
Вук ти је, мој Мркељу, арамбашки сој. Не замери огрубелој ратничкој души. Нема ти он длака на језику; цару каже – царе, а курви – курво...
- ВУК: Гријешеш, побратиме! Нијесам ја огрубео но је Бог свакој ствари и појави дао име које је одсликава и које јој најљепше паше. Сваки глас, свака ријеч је важна и потребна човјеку као ваздух и вода, а оне безобразне су, богами, вјерујем, и најважније у човјековом животу...
- САВА: (*Гладећи руком браду и ѿроверава да ли је ѿакетї у равни са ивицом сїола*)
Разумијем, али ипак...
- ВУК: Шта ипак?! Није ли ријеч: мудрац – најљепша којом те Лука мени ослика?
- САВА: (*Гледа ѓа збуњено*)
- ВУК: (*Тријумфално*)
Е... Лијепа је ријеч и мени најмилија, мој јаране!... Мудар и мудрац су ми најдраже, Бога ми. А што нам оне казују? Мудар – то ти је ријеч која значи да је неко од оца наслиједио велика муда на дар!
(*Кроз смех*)
А мудрац је онај човјек кога је Бог обдарио и великим мудима и великим курцем!...
(*Луки*)
Види га; опет се заруменео као булка!
(*Озбиљно*)
Е... А то ти је гаранција, мој јаране, да ће такав срећник имати великог порода, да мора бити умнији од других е да би породицу из’ранио и сачувао.
(*Кроз смех – двосмислено*)
Ја сам увјерен да нас на многа наша деланија покреће баш тај наш муд – рац!...

- ЛУКА: *(Кроз смех)*
И зато свака мома свог мудраца сања!...
- ЦРНИ
ДЕЧАК: *(Смеје се љасно)*
- СТЕВА: *(Смеје се за шанком)*
Okos nekünk ez a Rác! *(Мађ. – Море, њамеџан нам овај Србијанац!...)*
- ЛУКА: *(Очиљледно с уживањем љледајући збуњен Савин израз на лицу, зрохојом се смеје. Кроз мало сџишани смех, Сџеви)*
Паметан, паметан Србијанац, него како! Јеси ли се сад уверио, мој Пишта, да се ја дружим само с умнима и арамбама?...
- СТЕВА: *(Љуџиџо, узима флашу)*
Ако ме још једном мађарским именом, Светога ми Јована, флашом ћу те!...
- ЛУКА: *(Весело)*
Може, али пуном... Каквим језиком говориш таквим ћу те именом...
- СТЕВА: *(Љуџиџо врџи љлавом и насџави да брише шанк ослушкујући и даље разговор)*
- ВУК: *(Сави)*
Узмимо рјеч; Карађорђе. Кара – Ђорђе. Неки веле да је то по турском: Кара – Црни – Ђорђе. А ја мислим; кара – је од карати се. А, Ђорђе ти се и са Србима и с Турцима увијек свађао и тукао. Е... А знате ли ви, јарани моји, да кара и карати се на циганском језику значи оно од чега се наш Кордунаш штреца.
(Показује десном руком до лакџа леве са сџиснуџом џесницом)
Е... А Србијанци су ти, пријатељи моји, као и Цигани – стално се свађају и међусобно туку. Зато сам увјерен да је
(Двосмислено, кроз смех)
Ђорђа његов необуздани кара – ктер до вожда воздигао...
- ЛУКА: *(Смејући се, окреће се ка Сџеви)*
Банкротираћеш, Пишта, ако наставиш да се дуриш. Мрдни мало... Дођи!
(Вуку, задовољан иџо је збунио Мркаља)
Свака ти се реч позлатила, побратиме!
- СТЕВА: *(Осџаје крај шанка)*
Од вас ћу се, вала, дебело овајдити...

- САВА: *(Гледа у Вукову ноџу, смејући се)*
 Јесу ли Вас то Турци?...
(Пренесе њоџлед ка Црном дечаку)
- ВУК: *(Трџне се збуњено на оно "Вас", снађе се, ња њомало иронично)*
 Нас? Многе, вала, јесу, ал мене, богами, нијесу. Но ме Онај горе обобаљи.
- ЛУКА: *(Намиџујући Мркаљу)*
 Срећа турска, иначе би им под побратимовом сабљом главе пуцале као зреле диње...
- ВУК: *(Важно)*
 Јакако...
(Заинтересовано џледа у њакејџ књиџа ѡред Савом)
- ЛУКА: *(Прајџећи њеџов њоџлед)*
 Буре барута, мој побратиме... Начиниће Мркаљ њиме већи русвај него што је онај твој Синђелић на Чегру...
- ВУК: Е?... Овим?... Како?
- ЛУКА: *(Сави)*
 Дозволи да покажем побратиму...
(Ошвара њакејџ, узима две књиџе, са насладом их омирише, ња једну ѡружи Вуку)
 Ово Мркаљево ти је убојитије, моја Вучино, но сви Карађорђеви топови у Србији!
- ВУК: Књиџа?!...
(Држи је на длану као да јој ѡжежину одређује. Шаливо)
 Некако ми је много танушна.
- САВА: *(Ојџџ ѡравнава њакејџ, џлади браду)*
- ЛУКА: Танушна додуше, али громовита... Топла још, тек што је из штампарске фуруне извађена... А то мора, јарани моји, поштено да се залије. Стево! Донеси два литра на рачун наших муд – раца!...
(Кроз смех)
 Великих мудраца...
- ВУК: *(Додаје кроз смех)*
 И нешто мрсно да се грла подмажу...
- ЛУКА: Оку прасећег и јањећег. Пола – пола...
- СТЕВА: *(Гледа их иронично, ѡдсмешливо)*
 На mit mutatatok?! *(Мађ. – Ма ишџа ми казасџе?)*
- ВУК *(Удара шаком њо џеју)*
 Донеси, само ти донеси... Има Србијанац...

ЛУКА: Док је богатих и лепих удовица, биће, вала, и црвеног винца...

ВУК: *(Погледа за љушчице. Силом се накашље, прожути кнедлу. Заврши незадовољно главом, узима књижицу, окреће је и загледа радознано)*

“Сало дебелога јера, либо Азбукопотрес”... “У Будиму граду хиљаду осам стотина десете”...

СТЕВА: *(Врши сумњичаво главом, али одлази са сцене)*

ЛУКА: *(Вуку. Са заносом)*
Сунца ми, ово није “Азбукопотрес”, То ти је – језички земљотрес, ма какав земљотрес – вулкан, пријатељу!...

ВУК *(Знајљиво)*
“Сало дебелога јера”?
(Сави)
Могу ли?

САВА: *(Прво погледа ка уљу, па климне пошврдно главом)*

ВУК: *(Ошвара прве лисиче и помно све жудније чииа, прво за себе а пошом наглас)*

... Хм... Е... “Задржали смо дакле; А, Б, В, Г, Д, Е, Ж, З, И, Ј, К, Л, М, Н, О, П, Р, С, Т, У, Ф, Х, Ц, Ч, Ш и “Танко јер” (б) – као знак за умекшавање)... Но што ћемо из танкога ера задржати ли га или га одбацити; кад ни оно глас ние? Колико се до мога мненија каса, требало би нам писмена Дб’ (Ђ), Лб (Љ) и Нб (Њ) Као што имамо Тб (Ђ) Тако би наша азбука добила двадесет девет писмена”...

(Зачуђено и одушевљено истовремено)

Опа!... Петнаест писмена си као гумицом избрисао!... Бога ми!?...

ЛУКА: Него како! Одува их Саво, к’о кошава јесење лишће!

ВУК: *(Насиви да чииа наглас)*
... “Гласопомотбна либо самогласна писмена су; а, е, и, о, у “Хм... Да... Е... ” Писмена која смо избацили, не треба да Учители одма с’ почетка дечици казуе; но кад што ветб понауаче Онда тбе дечица и сама запитавати, нити буде каквога труда ретби: Глед! како се азбуки нашој помотби може!”

САВА: *(Цишира с Вуком најоредо)*
“Довде смо свакојако, а одавде новом азбуком пишемо”.
(Сам)
От данас све наше правописаније под ово долази начело: “Пиши како што говориш”.

- ЛУКА: *(Благо йпровокаїивно)*
Светим Аделунговим начелом...
- ЦРНИ
- ДЕЧАК: *(Из у҃ла – ка Сави)*
Бог, Аделунг, па ја!
- САВА: *(По҃леда ка њему, климне йоїврдно ҃лавом и осмехне му се йоїло)*
- ВУК: *(По҃леда уїиїно у Луку)*
- ЛУКА: *(Иронично)*
Ма, некакав немачки граматичар у кога се Саво куне као у свеца...
- САВА: *(Занесено)*
Бог, Аделунг, па... Логичар, болан!... Зар није логично; једном гласу – једно писмено, а не за један глас два и три знака...
- ВУК: *(Гледа ҃а задивљено)*
Хм... Памјатно, море... Е, мој јаране, увијек сам питао оне писмене што ме, пабирчећи, писменима учише; што ће нам онолике куке и закуке у бекавици и часловцу кад се не гласају но човјеку само закукуљују и замумуљују оно што би ласно научио.
(Кроз смех)
Јебем ли га што ће нам “јерови”, “јерији” и “јата” кад се не гласају, ал’ мора тако, синак, да се пише” казиваше ми...
- САВА: Е, боме, од данас ће овако; овијем писмом и народним језиком...
- ВУК: *(Гледа ҃а ду҃о)*
Јес’, вала... Што ће нам мртве славјенске ријечи?...
(Полу҃гласно, за себе, кроз браду)
Народнијем... Јакако... “Пиши као што говориш”
(Замишљено)
И...
(Озарено – ҃ледајући их йријумфално)
И: читај како је написано!
- ЛУКА: Еурека!
(Нами҃ујући Сави)
Видиш, тога се нисмо сетили!

САВА: Заиста, ко би каз'о?

(Луки)

Логично, болан...

Лука и Сава зледају у Вука неколико пријемфално, као, задивљеним погледама, а поштом прсну у смех.

ВУК: (Гледа их поносно – пријемфално, ја кад почну да се смеју – уверљиво, а поштом им се придружи “кисело” се смејући...)

Кад се смех ушшиша, врћећи љушчице злавом)

Е... Е...

(Насијави немо да чииа)

ЛУКА: (Сави, тихо)

Знаш ли, пријатељу мој, какву си олују призвао? Окомиће се на тебе сви од епископа Стратимировића до последњег пописара. Придружиће им се и кусо и репато... Засуће те дрвљем и камењем... Доситеј, Соларић и Мушички покушали су народним, па су због притиска опет почели да замуцкују и бракају народне и црквенословенске речи и писмена...

ЦРНИ

ДЕЧАК: (Из уља ка Сави, жордо)

Ја нијесам они!

САВА: (Погледа изненађено ка уљу. Наглашено жордо)

Ја нијесам – они! Ја ћу...

ЛУКА: Ударио си на црквени систем...

САВА: Зашто на систем?... Само сам поправио оно што је одавно требало у писању и језику исправити. Зар и ти нијеси на томе радио?... Сад је тренутак да ме подржиш. Печати свој “Опит к сличноречности”...

ЛУКА: Немам ти ја “времена”.

(Гесћом показује да нема пара)

А бојим се да га Стратимировићева цензура не би ни одобрила. Твоје им је, на срећу и радост нашу, промакло... Него, благош мени, подели ти то, рашири, што пре док ти ово благо нису жандари запленили и спалили...

ВУК: Ја бих могао неколико примерака у Србију да пренесем. Ако...

САВА: (Пружи руке ка пакети као да би га пригрлио, а онда се поколеба, погледа ка уљу, пакети поравна са ивицом сивола, ја посмиђено)

Ја сам ово за сав српски род, за народ и народне школе...

(Размштава пакети, одваја неколико примерака и пружа му их, оћей пакети поравнава са ивицом сивола)

ВУК: *(Једну задржи у руци, остїале сїавља у цей)*
 Код мене су ти, јаране, сигурније но да си их у олтар
 црквени унео, е...
(Насїави йомно да чийа)

САВА: *(Луки)*
 Одлучио сам да започнем из манастира...
*(Погледа ка Црном дечаку, и кријући од Луке, даје му знак
 руком да да изађе)*

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Пође ка враїима, йредомисли се, враїи се и йоново
 чучне)*

ЛУКА: Из манастира?

САВА: *(Са заносом)*
 Јакако! Треба прво подучити оне који друге уче; калуђере
 и попове... А то ће за који дан започети брат Јулијан...

ЛУКА: *(Изненађено, йраїи његов йоглед, слеће раменима. С
 неверицом)*
 Ко то? Који црни Јулијан?

ЦРНИ

ДЕЧАК: Ја, брате!

САВА: *(Уїцре йрсїом у своја йрса)*
 Ја, брате! Ја, Јулијан, монах манастира у Гомирју!...

ЛУКА: Ти?!... Шалиш се, Мркаило?
(Гледа за исїийивачки)
 Опет си се с Јеленом покецкао?

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Смеје се злурадо)*

САВА: *(Покуњено одмахује руком)*

ЛУКА: Их, бре Саво, кад би сви који се с драганама споречкају
 одмах облачили монашке ризе манастири би били пуни као
 кошнице а децу би само старци правили...

ВУК: *(Као узгред, док гледа у књизу)*
 Јаране, после свађе миловање је љепше...

ЛУКА: И страсније!... Веруј ти србијанском Курјаку...
(Полугласно, намигнувши Сави)
 Што се чешће са Саром покецка то му она више пенезе
 пошаље...

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Из угла, ка Сави, йолугласно)*
 Убићу је!

- САВА: *(Погледа изненађено ка њему, покаже му њрсиом ка враиша. Луки)*
Божјом вољом и разумевањем епархијске Конзисторије удовољено је мојој молби да се пострижем и замонашим.
- ЛУКА: *(Исџраиши погледом његов џеси, слегне раменима, враиши џа Сави. С неверицом)*
Ти?!... Збиља? Ма, шалиш се...
(После крајике анализе израза на Савином лицу)
Е, да си наopak, то сам одувек знао, али да си толико неразуман, то...
(Вуку)
Чу ли ти ово, побратиме?! Духовни суд му одобрио?
(Сави)
Ма, једва су те дочекали...
- САВА: *(Збуњено)*
Зашто једва?
- ВУК: *(Који чииа не обраћа џажњу на њих)*
А шта то?
(Насџави даље да чииа, али ослушкује и разђовор)
- ЛУКА: *(Љуџишио)*
Овај несој ће у манастир! Хоће човек да се замонаши!
(Зайенушано, Сави)
Знаш ли зашто ће те се обрадовати? Да ти зачепе уста, да те ућуткају!... Зар сад кад?... Мораш да се бориш да ово и заживи!
(Маше књиђом)
Ово је папир! Само папир, човече!...
(Смиреније)
Треба од књиге трубу сачинити... Трубљењем подићи све писмене и тврђаву јерихонску срушити...
- ВУК: *(Као за себе)*
Да, да, као Јошуини ратници...
- САВА: Зашто ме кориш, Лука? Знам ја да ће се старци и они у врху опирати новом правопису. Темелј се на чврсту подлогу зида. Почећу од ђеце...
- ЛУКА: Тек си на почетку, мој Саво! Мораш прво језичка правила, граматику, речник... Имаш посла, ихај!...
- САВА: Требају ми вријеме и мир. У тиховању се рађају жеље и стваралачке идеје? Зар за то има бољег мјеста од манастира?... Ето ја сам сербско писмо кроз логичко сито протријарио, одвојио жито од плевe и кукоља,

(Показује на *йакейї*)

још само семе да се расеје... Помози...

ЛУКА: (Прекорно)

Добру њиву одабрао!... Заледињену, неплодну...

САВА: Разораћу је, болан, нађубрићу...

ЛУКА: (Смиреније)

Молим те размисли. Немој тако преко колена – на пре-
чац... Не стављај ногу у кљусу...

ВУК: (И даље заљедан у књиџу, као узгред)

“Брзо говно вр’ нема”...

ЦРНИ

ДЕЧАК: (Из уџла)

Кад ја одлучим, то ти је!...

САВА: (Тврдоглаво)

Кад ја одлучим, то ти је!...

ЛУКА: (Гледа *џа дуџо. Љуїиїио*)

Знам те. Добро, чини како си наумио: “Твоја глава – твоја и
шубара”!

САВА: (Изненада, кивно)

Убићу је!

ЛУКА: (Изненађено) –

Кога?... Јелену?

(Шаљиво)

Зар је дотле дошло?

САВА: (Полућласно)

Већ сам је у себи...

(Пољледа ка уџлу)

Стварно ћу је...

ЛУКА: (Праїећи му израз лица и *йоџлед, забринуїио*)

Заслепила те. Ма, хајде човече, освети се, осврни се око
себе – пуна је Пешта лепих Јелена!...

САВА: (Пољледа *џа йрекорно. Одмахујући џлавом, дрхїавим џла-
сом*)

Ја ћу је...

ЛУКА: Како си се заћорио, ти би, заиста, то и могао...

(Шаљиво, йомало иронично, овлаш *џа загрливши*)

Благош мени, бежи од ње, трчи у тај манастир док душу
ниси огрешио. Иди, иди мечки на рупу...

ВУК: (Склаїајући књиџу, чује само задњу реченицу)

Зар мећед мечки?...

(Шаливо)

Код нас се, Бога ми, још увијек зна ко коме долази и ко чију рупу затискује!...

(Стеви који долази носећи наручено. Шаливо)

А, код Вас, Стево?

СТЕВА: *(Док ређа по стољу донећо)*

РАЈАЧИЋ:... *(Мађ. – Е, браћо си мој)*

(Кроз смех)

Ја ти више и нисам сигуран дал' сам медвед јали мечка...

СВИ: *(Гледају за ушћино, као по договору, мирно неколико шренућака, а поћом јрсну, истовремено, у необуздани, младалачки смех)*

СТЕВА: *(Гледа их збуњено, прекрсти се, па и сам јрсне у смех)*

ЗАВЕСА

Док се мења сцена чује се Вуков глас док чића њисма њему ућућена, или она која је он некоме њисао.

ВУКОВ

ГЛАС: Ко је тај Сава Мркаљ? На ових осамнаест страница има више језичке филозофије него у каквој дебелој граматици!... Freund!... Ihr ergebenster Kopitar.

Благородни, и високоучени Господин Копитар; мени високопочитаеми!...

Geliebte Freundin meines Hercens, Ana!... hrerer getreuer und aufrichtiger freund Wuk Stephanovich.

Љубезни брате Вуче добро дошао!... Твој доброжелатељ Сима Милутиновић.

Благородни и високоучени Господин Копитар, мени најљубезни и високопочитаеми!

Ја би да Вам пошаљем Граматику Сербску на коју дан и ноћ мислим; и много сам коешта ново изнашао и назначио, но противни случај томе је обадвome досад препјатствовао јербо ме очи јошт нијесу пребољеле... Рад би био да Мркаилу што год пишем, али одавде не могу; јербо не знам управо гдје је, и како се находи; него кад ту дођем, онда ћу га тражити...

Ваш искрени високопочитаатељ и слуга

ВУК Стефановић

ДРУГИ ЧИН

Манасїир Гомирје 1811.

Сава Мркаљ – Јулијан, Јосиф Рајачић, Парїеније, Лайас, Генадије, Црни Дечак, Дечак.

Празна манасїирска їрїезарија. Неколико икона на зиду. Мали, молиївени сїочић крај зида у челу. Дуџачак сїо їо средини. Дрвене клуїе крај њеџа. Сїасидија (сїолица) у чело сїола. Чује се равномерно звук сидрана (клеїала).

Дечак доноси редом чиније с јелом, їрибор, хлеб и редом сїавља їо сїолу.

После неколико їренуїака улазе један за друїим монаси їихо їричајући. На крају улази Рајачић и седа у чело и даје знак да моџу и осїали. С десне сїране, їрви до њеџа седа Генадије, їа Парїеније. С леве, Лайас, їразно месїо, їа Дечак.

РАЈАЧИЋ: *(Мимиком їоказује на їразно месїо, їиїа где је)*

ЛАТАС: Као и свагда – јерођакон Јулијан... Још је у келији...

РАЈАЧИЋ: *(Миџом даје знак Дечаку да џа їозове)*

ДЕЧАК: *(Трчи радосно)*

ГЕНАДИЈЕ: Зашто Саво – брат Јулијан увјек касни?... Ономад дошао, а... Бјежи од мотике као ѓаво од тамјана...

ЛАТАС: Ум царује, снага кладе ваља, брате Генадије...

ПАРТЕНИЈЕ: *(Шапатом, али намерно тако да чује и Рајачић) – Мучи, брате Латасе, можда ће, колико сјутра, и он постати архимандрит, јал' епископ...*

ЛАТАС: *(Заједљиво)*

Море, болан, бит; митрополит...

Сава и Дечак улазе на сцену.

САВА: Опростите, браћо, грешнику... Пишем граматику, будушту књижицу моју... Занео сам се, па... Ни сидрано нијесам чуо...

(Седа смерно на їразно месїо и їажљиво равна, у линију, їрибор, чинију и хлеб, водећи рачуна да буду їодједнако удаљени од ивице сїола)

ЛАТАС: Боље да си своју мотику наклепао па да с нама на њиви аргатујеш...

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Лица їола белоџ. Једна їоловина ѓардеробе, уздуж,*

црна, а друџа у некој друџој боји. Улази после Саве, примейно мање храмљући, одлази и чучне у уџао)

- ГЕНАДИЈЕ: Докле и за тебе да ринтамо?...
- САВА: *(Гладећи ѓордо браду)*
Ову њиву коју ја раскрчујем и прекопавам храниће, браћо, духом све сербско, а можда и све славјенско.
- ГЕНАДИЈЕ: *(Иронично)*
Ух, ух... Хајде, молимо те, причај нам нешто о томе...
- РАЈАЧИЋ: *(Погледа ѓа сїроџо. Сави)*
За годину дана могао си да научиш да се манастирски ред мора поштивати...
- САВА: *(Скрушено клима ѓлавом и слеже раменима)*
Ја?... Хоћу, хоћу колико је у мојој моћи... Занесем се тако, па... Не замјерите ми, браћо.
- РАЈАЧИЋ: *(Усїаје. Архимандрийским жезлом, куцањем о ѓод, даје знак Генадију)*
- ГЕНАДИЈЕ: *(На знак Рајачићев усїаје, ѓрекрсїи се и изџовара "Оче наш". За њим сви, сїиојећи, у хору)*
"Оче наш, иже јеси, на небесјах да свјатитсја имја Твоје, да придет царствије Твоје, да будет воља Твоја јако на небеси и на земљи, хлеб наш насушни дажд нам днес, и остави нам, долги нашја, јакоже и ми остављајем доложником нашим, и не воведи нас во искушеније но избави нас, от лукаваго".
- ПАРТЕНИЈЕ: *(Заосїаје, замуцкује, ѓрескаче неке речи или их ѓо-ѓрешино изџовара)*
- РАЈАЧИЋ: *(Прекрсїи се)*
Во вјек и вјеков – Амин!
(Седа. Гледа намрџођено у Парїенија)
- СВИ: *(Крсїе се. Седајући)*
Амин!
- РАЈАЧИЋ: *(Миџом даје знак Парїенију)*
- ПАРТЕНИЈЕ: *(Шїреце се)*
Зашто ја?...
(Несигурно)
Није мој ред...
(Скрушено)
Знате да ја... Нека чати неко други, млађи...
- РАЈАЧИЋ: *(Куцне љушїио жезлом)*
Настави где је брат Латас јуче стао!

- ПАРТЕНИЈЕ: *(Одлази до молићивеног сїочїћа, узима књигу, уздахне)*
 Ех, кад бих ја знао гдје је то...
(Ка Лаїасу)
 Гдје си укочио, брате?
- ЛАТАС: Код оваца, овне!...
 Сви осим Саве и Рајачића смеју се суздржано, а Дечак гласно.
- РАЈАЧИЋ: *(Погледа га намрзођено, куцне шїћајом о њод)*
- ПАРТЕНИЈЕ: *(Преїи ѡрсїом Дечаку)*
 Аха!... Овце...
(Чиїа, сричући замуцкујући, зноји се и никако да се одвоји од прве реченице црквенословенског ѡексїа)
 “Је... је... “јет” по... по... име “и”... “имени” и... земља “из”... Глагол... “изг”... он “изого”... наш... “изон”... иже... “изгони”... тврдо “т”... “Изгонит је”!... Ух! Јел доста?
- ГЕНАДИЈЕ: *(Полућласно)*
 Тврдо, тврдо, брате Партеније...
Монаси једу једва се уздржавајући да се ћласно не насмеју.
- САВА: *(Не једе, ћледа га, даје мићом знак Дечаку да иде и замени Парїенија)*
- ДЕЧАК: *(Хићро усїане, ѡђе корак, два, ѡа неодлучно за сїане ћледајући у Јосифа)*
- САВА: Дозволите момку да он настави да чати...
- ЛАТАС: Он?
(Кроз смех)
 Па он не зна ни да бекне...
- САВА: Нека покуша. Можда и зна...
- РАЈАЧИЋ: *(Размисливиши мало, одобравајући климне ћлавом)*
- ДЕЧАК: *(Озареног лица долази до Парїенија)*
- ПАРТЕНИЈЕ: *(Радосїан шїо се раїосїљао мука склања се журно. Сави)*
 Хвала ти, брате. Бог ти срећу дао!...
- ДЕЧАК: *(Неодлучан, ѡмало уїлашен ћледа ка Сави)*
 Да чатим нашки, јал’ како је натруковано?
- САВА: Прво ’нако, па нашки...
- ДЕЧАК *(Чиїа несићурно, заїињући код неких речи, али досїа разћовеїно)*

“Јет по имени и изгонит је: и јегда своје овце ижденет пред ними ходит и овце по нем идут јако ведет глас јего. По туждем же не идут но бежет от него, јако не знајут туждаго гласа. Си притчју рече им Исус, они же не разумеаше что бист јаже рече им”... (Јован X. 17 – 18)

САВА: А сад, то исто, али ’нако како сам те учио – народскијем...

ДЕЧАК “И своје овце зове по имену, и изводи их. И кад своје овце истјера, иде пред њима, и овце иду за њим, јер познају глас његов. А за туђином неће поћи, него ће побјећи од њега, јер не познају глас туђинца. Ову причу каза им Исус, али они не разумјеше шта то бијаше и што им говораше.”...

РАЈАЧИЋ: *(Изненађен, не снађе се да одмах реагује)*

Док Дечак чииа, монаси не једу, љедају с неверицом у Дечака.

ПАРТЕНИЈЕ: *(Хвалисаво)*

Е, да је тако нашки натруковано и ја бих, болан...

Сви, осим Рајачића, смеју се.

РАЈАЧИЋ: *(Љуиийио)*

Молчите!

(Дечаку)

Доста је!

ДЕЧАК: *(Сїоји и љеда их іоносно и іомало са сїрахом)*

РАЈАЧИЋ: Латасе?!... Шта је ово?

ЛАТАС: *(Уїлашено, муцајући)*

Не знам, оче... Нисам га ја...

САВА: *(Поносно)*

Ја сам га научио...

ДЕЧАК: *(Враћа се на своје месїо)*

РАЈАЧИЋ: Ти? Не може то тако, сине Јулијане! Овдје се зна ред... Мора да се зна ко коси, а ко воду носи...

САВА: Знам, Јосифе, али, би ми жао дечарца, пролази му вријеме најбоље за наук, па... Ето, за покору, научићу и Партенија да овако лијепо чита...

ПАРТЕНИЈЕ: *(Изненађено)*

Немој, молим те!

(Крсїећи се)

Спаси ме Створитељу!... Четири године сам се рвао

са Аз, Буки, Вједи... па... Не иде, брате... Не улази у чутуру...

ЛАТАС: *(Двосмислено – ѡпровокаѡивно)*
Море, ући ће ти...

ГЕНАДИЈЕ: Старејше говедо се, болан, у бразду не преже...
Смеју се сви, осим Саве и Рајачића.

САВА: *(Парѡенију)*
Не секирај се, брате Партеније. За десет дана научићу те да пишеш и читаш писмена лијепше него они...

ГЕНАДИЈЕ: *(Заљонетно, двосмислено)*
Ма, 'ајде, прије ће он тебе нечему другом да подучи...

Ојетї смех исїих.

САВА: *(Гледа их збуњено не разумевајући алузију)*
Вала, научићу њега и све вас...
(Са заносом)
После ћу поћи од манастира до манастира, од школе до школе... Све ћу научити...

РАЈАЧИЋ: *(Вади Савину књижицу из манѡије и маше њоме. Радознало, као)*
Овим твојим начртањем?

САВА: Да, да... Природним – гласовним, лако схватљивим писмом...

РАЈАЧИЋ: *(Одобравајући као)*
Аха... Лијепо... Значи, одавде си већ почео?...

САВА: *(Обрадовано)*
Знао сам да ћеш ме подржати! Зато сам тражио Гомирје...

ДЕЧАК: *(Радосно)*
Мене је за седмицу научио свим писменима!

РАЈАЧИЋ: *(Пољледа изненађено у Дечака, Саву, ѡа Лаѡаса. Кроз зубе)*
Хм, да...

ЛАТАС: *(Збуњено ѡрчи рамена)*
Ја... Овај, нисам знао...
(Ка Сави)
Кад, када си га учио, брате?...

ДЕЧАК: *(Поносно)*
Ноћу, уз лојанице... Хтели смо да вас изненадимо...

- ЛАТАС: *(Дечаку, њрејћећи му руком, њриџушеним ѓласом – кроз зубе)*
Молчи!
- САВА: *(Заѓрливиши овлаш руком Дечака)*
Ево, показао сам вам како је овијем начином и овијем писменима лако научити да се пише и чати...
- РАЈАЧИЋ: *(Сави)*
С чијим допуштењем?
- САВА: *(Збуњено)*
Зар је за наук потребна дозвола?
- РАЈАЧИЋ: Е, видиш; треба! Конзисторијум наш и митрополит Стратимировић ти поручују да се у језик више не пачаш. Они ти савјетују, а ја ти забрањујем! .
- ЦРНИ
ДЕЧАК: *(Изненађено, узбуђено)*
Забрањујеш?! Ти, мени?!
- САВА: *(Изненађено, изнервирано)*
Забрањујеш?! Ти мени?!... С којим правом?!
- РАЈАЧИЋ: *(Показујући на своју сјололицу)*
Овијем које ми стасидија даје...
- САВА: Да ме, можда, нећеш на ломачу као што су Ђордана?!
(Смиреније)
Не заборави; ово је деветнаести вијек, Јосифе. Земља се, и упркос негдашњим црквеним забранама, врти...
- ПАРТЕНИЈЕ: *(Заошција њоѓледом све редом, с неверицом)*
Врти?!... Ма, 'ајде, лажу болан! Види ли ко да се окреће?...
- ЛАТАС: А кад се опијеш?
- ПАРТЕНИЈЕ: *(Поколебано)*
Е, то је друго! Тада се, свакоме, све око њега у круг мота...
- РАЈАЧИЋ: *(Поѓгледа ѓа ѓуѓишћо)*
Није то исто!
(Смирено, Сави)
Деветнаести вијек, па шта?... Толики, културнији и велики европски народи се држе своје традиције, а у нас се нашао паметњаковић да... Ниси ти први који би пучанским, говедарским језиком да замјени славе-

носербски и Цркви наметне то “ново” упрошћено писмо... Покушали су прије тебе: Орфелин, Венцловић, Захарије... Петља Соларић, сад тамо неки Вук и Лука Милованов, па?... Неосвојива је ова тврђава, сине Јулијане!..

- САВА: *(Ваїрено)*
 Ма, не желим, брате, да је освојим! Напротив, овим логичним писмом бих ојачао њене бедеме. Сад кад су Србијанци подигли главу лакше би пробудили и остале наше народе да се усправе.
(Молећиво)
 Како то не схваташ, Јосифе?!...
- РАЈАЧИЋ: *(Прекорно, исїрави ља)*
 Оче! Оче, јеромонаше...
- ЦРНИ
 ДЕЧАК: *(Смеје се злурадо)*
- САВА: *(С нелаџодом, блаџо иронично)*
 Опрости, оче, Оче, Јосифе...
- РАЈАЧИЋ: *(Смирено)*
 Из записаног сазнајемо истину о нашим прецима и остављамо поруке својим потомцима?...
- САВА: Свакако...
- РАЈАЧИЋ: Историјску истину би могао, по твојме, да пише, чита и тумачи свако?
- САВА: *(Са заносом)*
 Слажем се, свако писмен би могао...
- РАЈАЧИЋ: Свака будала и луда – сваки Партеније?...
- ПАРТЕНИЈЕ: *(Гледа их осмехујући се невино)*
- САВА: *(За їренуїшак збуњен)*
 Нијесам тако мислио...
(Прибрано)
 Оче Јосифе, зар се род само у језику не содржава?
- РАЈАЧИЋ: Содржава, па?
- САВА: *(Ваїрено)*
 Истим језиком говоре Србијанци, Хрвати, Црногорци, Далматинци, Славонци, Босанци, ми Срби Крајишници!...
- РАЈАЧИЋ: Говоре, па шта?

- САВА: Из исте матице смо се изројили. Гласовно писмо је оно записно дрво које ће нас све окупити и вратити у исту трмку...
- РАЈАЧИЋ: *(Иронично)*
А на које ти замахујеш сјекиром?!...
(Очински)
Разуман си човјек, мој ти је савјет; послушај Конзисторијум – одрекни се Сала, баци га у безданицу, спали га... ако мислиш да и даље с нама...
- САВА: *(Запањено, замуцкујући)*
Да... Да се одрекнем логичког принципа!?
(Узрујано)
Зар мислиш да сам ја толико!... О, Боже мили...
- ЛАТАС: *(Улаживачки)*
Боље у безданицу да нас не би смрдљивим кадом кадио?...
- РАЈАЧИЋ: *(Погледа га њрезриво)*
Молчи!
(Сави)
Не поткопавај вјековни храст у чијем си 'ладу...
- САВА: *(Занећо)*
Како не видиш, Јосифе?...
- ГЕНАДИЈЕ: *(Уиада му у реч – њрекорно)*
Оче, оче, Јулијане!...
- САВА: *(Погледа га њрезриво)*
Рајачићу, како не видиш, човјече и брате, да сам га само поткресао, очистио од суварака и преживјелих грана. Олакшао сам му да расте у висину, да се разгранави и рашири на све словенске стране – да нас уједини...
- ПАРТЕНИЈЕ: *(Заошћја их ѿољедом. Зачућено)*
Који храст? Нисам видео да си се на неки укачио...
- РАЈАЧИЋ: *(Погледа га љућиићо. За ѡренућак замииљено)*
Да нас уједини?...
(Сейно)
Вјековима смо се сами, или су нас силни, дијелили. Уситнили смо се, отуђила се браћа...
(Уверено)
Зато, ми мислимо да би ово твоје “начертаније”
(Подиге књижицу у висини ѿогледа)

нове поделе покренуло... Олакшаће великима да још лакше нама домеравају своје рачуне...

- САВА: *(Са заносом)*
Здружени и ми бисмо постали велики! Овијем писмом би се национална свијест и вјера у наше народе пробудила и лакше утемељила...
- РАЈАЧИЋ: *(Замишљено за ѿренуїаќ)*
Мислиш?
(Одлучно)
Глас божји, уз нашу помоћ, свако може да чује. И писмен и неписмен. Зашто мијењати оно што се вјековима уходано одржава?
- САВА: *(Ликујући)*
Вјековима?! Мислиш ли да је Божја воља да му већина стада буде неписмена? Да је Створитељ зато онакво – баластно – писмо дао човјеку ?
- РАЈАЧИЋ: Је ли јудејско писмо гласовно?
- САВА: *(За ѿренуїаќ збуњено)*
Не, није...
- РАЈАЧИЋ: *(Ликујући)*
А Бог је Мојсију писмена рисовао. “Алеф” је “А”, као и наше “Аз”. Адам је први и наше “Раз” је “Први”. Разум је “Раз и ум” кога ти, нажалост, немаш...
- САВА: *(Озарено, као да је само ѿо чекао)*
Е, добар си пример одабрао!...
(Све их одмеривши ѿоґледом)
Ви мислите да је Мојсије оне камене плоче које му је Јехова натруковао, разбио зато што му је Арон народ златном телету окренуо? Не, није. Није, браћо. Није, оче Јосифе!... Четрдесет дана је мало да би се народ преокренуо и завео... Бог не даје ни више, ни мање него што треба. Он ствара совршено. А где ћеш совршеније него сваком гласу дати једно слово – један знак. Јехова је Мојсију, убеђен сам, заповјести рисовао гласовним писменима. Логично, зар не?... Зар пре две хиљаде и кусур година Феничани нису имали гласовно писмо, оче Јосифе!?
- РАЈАЧИЋ: Јесу, имали су.
(Шаљиво, као)
И, где су сад? Нема их, нестали су...

- САВА: *(Насӣавља ва̄ирено)*
Као што се са десет бројних знакова могу написати сви бројеви, тако се и мојом азбуком може записати свака српска ријеч.
(Дечаку)
Једноставно, зар не?
- ДЕЧАК: *(Клима по̄ӣврно главом)*
- ПАРТЕНИЈЕ: *(Замишљено)*
Бога ми, болан, има ту истине...
- ЛАТАС: *(Заједљиво)*
Овај умишља да је Богомдан да нам соли памјат...
- РАЈАЧИЋ: *(Погледа љӯӣӣо Пар̄ӣенија. Сави)*
И?
(Као радознано)
И, зашто је Мојсије разбио те прве плоче?
- САВА: Враћајући се са Синајске горе Мојсије је схватио да је писмо одвећ једноставно и да ће свако моћи лако и брзо да га научи...
- РАЈАЧИЋ: Па?
- САВА: Па?!... Мојсије ће изгубити ону важност које му тајновитост и туђе незнање обезбеђују. Изгубиће важност а самим тим и власт. Зато их је разбио!
- РАЈАЧИЋ: Ма немој!?!... Тако ли пише у Светој књизи?
- САВА: Свакако да не! Да ли би ти оптужио себе?! Не би!
(Надахнӯӣо)
Друге плоче су фалсификат, браћо! Фалсификат, али не по садржини. По писму! Мојсије је друге две плоче изрисовао са закуљеним и замуљеним знацима које су он и они којима је он тајну повјеравао то замешатељство знали да читају и пишу. Запетљао је гласовно писмо. Тако је осигурао власт себи и својим потомцима. Још драматичније су то учинили египатски свештеници. Бранећи наслеђено, то исто чине и наши црквени поглавари...
- ПАРТЕНИЈЕ: *(Одобравајући)*
Живот ти је, болан, велика превара...
- РАЈАЧИЋ: *(Љӯӣӣо. Пар̄ӣенију)*
Шта причаш, антихристе?!
(Претӣећи)
Зар у дому који те крвом 'рани?!
(Нагле се смири)

- Не хули!...
(Сави)
Слушамо те. И?
- ЛАТАС: (Крстїећи се)
О, во имја Оца!... Гуја нам се у недра угњездила...
- САВА: (Пречује ља. Ваїрено)
Истим језиком говоримо, а не разумијемо се! Како не схватате, браћо? Непознато и неразумљиво изазивају страх. Страх изазива мржњу... Мржња удаљава од Бога!... А Бог наш је свезнање и љубов...
- ГЕНАДИЈЕ: (Иронично)
Ма шта нам наприча?!...
- ЛАТАС: (Погледа улаживачки у Рајачића, ља Сави)
Шта ти замишљаш; да си Свети Ђирило!?
- САВА: (С осмехом – мало иронично)
Их, за мало промаши, брате Латасе!
(Рајачићу – изазовно)
Зар латино – немачко свештенство, својевремено, није оптуживало Солунску браћу да, ширећи словенско писмо међу Словене шире јерес? А да ови нијесу били приљезни у свом науму, не бисмо сад ни ми о совршенијем писму...
(Ка Лаїасу – љровокаїивно)
Видиш, брате Латасе, ја, иако недостојан Светог Ђирила, ипак желим да будем просветитељ. Просветитељ Сава – Прометеј сербски...
- ПАРТЕНИЈЕ: (Збуњено се крстїећи)
Прометеј?... Ја за тог свеца до сад нисам чуо...
- ГЕНАДИЈЕ: (Полуљасно љледајући у Рајачића – љодсїрекивачки)
Храни пашче да те лаје!
- РАЈАЧИЋ: Је л' – ни мање – ни више него “совршенијј просветитељ” Сава?!
- САВА: (Надмено)
За то моје делце
(Показује на књижицу у Рајачићевој руци)
Копитар је казао да је оно...
- РАЈАЧИЋ: Чули смо већ!...
(Изазовно)
А знаш ли ти, зашто, и кад противник хвали нешто твоје?

- САВА: Копитар није противник! Он жели да сви Славјани...
- РАЈАЧИЋ: *(Несћирљиво)*
Знамо, знамо шта он...
(Иронично)
Е, мој “сине Јапетов” заслепљен си па наврћеш воду на туђу воденицу.
(Привидно смирено)
Хм, да сви Славјани...
(Љубићко)
Знамо ми, Јулијане, да оне лисице; Људевит Гај, Цојс и Копитар окупљају и подстичу такве као што си ти, да би наше православље одвојили од мајчице Русије и повели пут Рима...
- САВА: *(Замуцкујући од узбуђења)*
Грешиш, болан!... Ја с њима нијесам... Немам са њима ништа... Само сам чуо... Радио сам, и радићу сам на просвјећењу рода...
- РАЈАЧИЋ: *(С мржњом у гласу)*
Какав просветитељ, какав Прометеј?! Арон, Арон си ти, Јулијане!... Јуне сјеничанско које би овдје да муче! Е, тај говедарски језик се неће чути у овом божјем дому!
(Цепајући Савину књижицу)
Можеш овим да се убришеш...
(Усћаје, излазећи из њриезарије)
Ево ти твога Сала!... Сало дебелога јера... Ха – Прометеј...
- САВА: *(Усћајући њоремећи у линију њоравнаи њрибор за јело, чинију и хлеб, њргне се и њочне да их враћа у ред, њредомисли се, начини њокреи као да ће њоћи за Рајачићем, укочи се заињено га њледајући како одлази)*
- ЦРНИ
ДЕЧАК: *(Усћаје и њоскакујући иџра у уџлу)*
- САВА: *(Гледа га и безгласно миче уснама. С најором савладава бес)*
- ЛАТАС: *(Ликујући, а као сажаливо, усћајући)*
Не секирај се, брате Јулијане. Није све црно као што ти се чини. Ето, можеш сад тим твојим “Салом” обућу да нам намажеш!...

Смех.

- ДЕЧАК: *(Тихо, назињући се ка Сави)*
Учен јеси, али, болан, паметан нијеси, јер да си паметан не би ни дошао у Гомирје међу нас.
- ГЕНАДИЈЕ: Море, намажи ти “Салом” Партенијеве гузове да му наук твој клизи као по лоју...
- САВА: *(Гледа за збуњено)*
- ГЕНАДИЈЕ: *(Да му јојасни, као)*
Тешко му, брате, из дупета у главу долази...
- ЛАТАС: *(Као, озбиљно)*
Ласније ће “наук” твој примити...
- ПАРТЕНИЈЕ: *(Погледа за шупаво, не знајући да ли да се љути или да се смеје)*
- САВА: *(Погледа у Партенија који слеже раменима и даље се шупаво смејећи. Ускићело)*
Шта причате, некрсти?!
- ГЕНАДИЈЕ: Браћо, хајде да нашег “просветитеља” мучањем окрвемо!
- ПАРТЕНИЈЕ: *(Ка Сави)*
Мууу!... Муууу!
- СВИ: *(Смеју се)*
- ЛАТАС: *(Кроз смех, Партенију)*
Не мукати, говедо!
(Сїављајући њрсї на усне)
С Јулијаном ћемо мучати – тиховати...
- Сви се смеју.*
- САВА: *(Озлојеђено)*
Са Савом!...
(Поносно)
Ја сам Сава – Сава Мркаљ, упамтите! Еминенс свих високих!...
- ГЕНАДИЈЕ: *(Ка Сави)*
Е, вала, браћо, нема ти веће будале од школоване будале!...
- Сви се смеју.*
- ЦРНИ
- ДЕЧАК: *(Кроз злуради смех. Као ехо)*
Будала, будала, будала... Он то мени?!
- САВА: *(Усїаје. Кићећи од беса, њрилази Генадију, хваїа за за љруди)*

- Ти то мени?! Ко је будала!?!... Ко?!... Показаће ти Сава ко је!... Зар ја?...
- ДЕЧАК: *(Клуџа се једним крајем, расиперећена, подиже увис и Дечак пада на поод. Брзо устаје. Сави)*
Пази, болан, убићеш ме!...
- ГЕНАДИЈЕ: *(Изненађен, не брани се одмах, а попоном га хваћа за руке и рве се са њим, оборивши дружу клуџу и сиволицу)*
Шта ти је, човјече?!
- ПАРТЕНИЈЕ: *(Као, покушава да их раздвоји, користи прилику, по удара Генедија)*
Немојте, браћо, ако Бога знате!... Шала, шала, браћо!... Пустите га, Јулијане!... Помозите, браћо!
- ДЕЧАК: *(Трчи ка излазу вичући)*
Оче, Јосифе!... Оче Јосифееее!... Туку се!...
- ЛАТАС: *(Смејући се, обзира око њих и удара Саву)*
Зар у божјој кући?!... Држите га, браћо!... Не дајте!... Уби човека!
- САВА: *(Бранећи се од њега, хваћа га за косу и чуја је)*
- ЛАТАС: *(Зајомажући)*
Јао!... Полудео!... Јао, уби ме, браћо!
- РАЈАЧИЋ: *(Улази журно, види све, удара жезлом о поод)*
Шта то чините?! Је ли ово манастир или лудница!... Престаните!... Јулијане!... Мир!...
- САВА: *(Дрхтурећи узрујано)*
Они су ме изазвали... Они су ме...
- ГЕНАДИЈЕ: Само смо се мало порвали... Шала... шалили смо се, оче...
- РАЈАЧИЋ: *(Сивојећи крај враћа. Привидно смирено. Сави)*
Видим, видим, Јеретиче!
(Бесно, уштурући поном ка враћима.)
... Нинаус! Нинаус! *(Нем. – Напоље!)*
(Кроз зубе)
Напоље, Сотоно!
- САВА: *(Гледа га неколико тренућака збуњено, смири се, приђе столу и свој прибор поравна у линију и уздигнуће џлаве иде ка враћима џладећи руком браду, као и увек кад му је непријатно. Полуђласно)*
Мучу... Стадо безрепо...
(Даје миђ џлавом Дечаку да пође са њим)

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Поскакујући излази за Савом)*
Кругови, Саво... Концентрични кругови...

ЛАТАС: Жандаре!... Жандаре позвати! У шпитал га треба, у окове!...

ДЕЧАК *(Пође до врата за Савом, предомисли се, врати се, и почне да сређује неред)*

ПАРТЕНИЈЕ: *(Лајасу, који се држи за главу с болним изразом на лицу, смејући се задовољно. Као сажаљиво)*
Их, их... Нагрди те, брате!
(Рајачићу, улаживачки)
Оче, очерупа га Јулијан као певца...

ЗАВЕСА

Док се сцена мења чује се Вуков џлас док чииа њисма која је добио, или која је он некоме њисао.

ВУКОВ

ГЛАС: Lieber, theurer Freund!
Ihre beiden Briefe haben nich unendlich...
(Нем. – Драђи, врли њријатељу... Оба Ваша њисма бескрајно су ме обрадовала...)
Радите марљиво на Граматици. Ви, тај Ајди бре, како каже Милованов, постидећете старе научнике све заједно! Мркаљ се налази у Загребу, како чујем... Можете Вашу Граматику поверити овом пријатељу да је прегледа пре штампања...

Ihr egebenster Kopitar
(Ваш најоданији Копитар)

Мили и предраги мој Пријатељу Јернеју!
Писмо Ваше примио сам... Што ми пишете да ја Писменицу сприобштим Мркаилу ја би то радо учинио, али је он далеко, а ја овде имам другога Мркаила, онога Луку Милованова Георгијевића с коим ја сваки дан разговарам о сербском језику, у коему већ ако би му Мркаило био раван...

Ваш искрени високопочитатељ
ВУК Стефановић

Сијатељњешиј Књаз
Милостивејшиј Государ Александру Николајевичу Голцину

Радећи на књижевности своје отаџбине, Србије, успео сам да саставим први речник овога словенског језика, коме сам додао и Србску граматику, која досад није постојала... Ово ми улива смелост да најпокорније замолим Вашу светлост да приложене примерке мојих радова уручите најчувенијем покровитељу наука, Његовом величанству Цару. Тиме ћете много усрећити онога који, уз најдубље поштовање, има част бити

Ваше светлости
најмилостивијег господара
најпокорнији слуга ВУК Стефановић

Мили мој и предраги Пријатељу Јернеју!
Ја сам овде печатио и Пјеснарицу и Писменицу, и са Писменицом наукао сам на себе критику свију учени Србаља; а особито ониј Списатеља, који су ради да Србље претворе у старе Словене... Србска пословица каже: Који зна боље, широко је поље...

Ваш искрени пријатељ
ВУК Стефановић

Благородниј, Високоучениј и Високопочитаемиј Господине Вуче

Господин Сава Мркаљ, дошавши летос из Баната, учини познанство с нашим Zeichnungslehrerom (Нем. Учитель цртања), који му је по двапут на дан на латинске лекције ишао. Један пут му предао крштени лист да му на латински преведе. А овај упорно одговара да није његов фишкар да му преводи, па онда затвори собу, узме нож, и у врат ниже ува га убоде, но смртну рану му не зада!...

Благороднија Вашег
слуга понизниј Самуило Илић

Ваше високопревасходство, милостиви господине Александру Семјоновичу Шишкову

Добио сам сребрну медаљу коју ми је послала Академија и триста рубаља... Кад бих имао срећу да добијем пензију од руског двора или Академије био бих Вам...

Ваш препокорни слуга ВУК Стефановић... (Беч, 8. августа 1821.)

Послао сам на Цетиње Господару Црне Горе Петру Првом Петровићу два Ријечника и граматику србску...

ТРЕЋИ ЧИН

Психијатријска болница у Бечу 1827.

Сцена прва

Дуґачак ходник са њуно враїа на ћелијама њо дубини сцене. Сцена је освейљена ѡлавичасїим, маґловиїим свейлом ѡако да се враїа ћелија, у првој сцени, не виде, већ се добија уїисак да је ѡо ѡрав и ѡрашњави друм.

Сава, Црни дечак и Лука.

САВА: *(Урасїао у браду и неуредно обучен. Сїоји на средини сцене У руци држи мейлу. Колеба се на коју сїрану да крене. Исїружи руку, усїрави мейлу и ѡустїи је да ѡадне, ѡодиґне је и ѡође на сїрану на коју је она ѡала. Док иде, ѡовремено се осврће, да види да ли ґа ко ѡраїи. Црни дечак излази, не храмљући, за њим на сцену, ѡа се склони кад ґод се Сава осврне. Сава осећа њеґово ѡрисусїво. Црном дечаку)*
Опет ме пратиш!?

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Црноґ лица и даље ѡола црне ґардеробе. У видно дужим ѡанїалонама. Наґвиривши)*
Не, не пратим те, само нам се путеви поклапају.

САВА: Зато увијек идеш за мном?...

ЦРНИ

ДЕЧАК: Не, не идем за тобом – ти идеш испред мене.

САВА: Хајдемо, бар, заједно...

ЦРНИ

ДЕЧАК: Не могу да те стигнем, журиш...

САВА: Сачекаћу те...

ЦРНИ

ДЕЧАК: Спотичу ме твоје мисли.

САВА: Зар и овако збркане?

ЦРНИ

ДЕЧАК: Оне ме и саплићу.

САВА: Добро, ако је тако – нећу више да размишљам.

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Уилашено)*

Зар хоћеш, болан, да ме убијеш?!

САВА: *(Замишљено)*

И себе бих, да сам храбрији...

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Молећиво)*

Немој! Зар си заборавио оно; “Бог, Аделунг, па ја”...

(Молећиво)

Мисли, мисли, молим те! Размишљај да бисмо живјели...

САВА: *(Озарено, ѿнавља)*

Бог, Аделунг, па ја!

(Нагло мења расположење. Инаџиски)

Нећу!... Мисли изазивају жеље, жеље наводе на деланија, добра, али и зла... Зато нећу.

ЦРНИ

ДЕЧАК: Па ти си стварно луд! Убићеш нас...

САВА: *(Сагне се ѿражећи нешто чиме би га зађао)*

Ко је луд?! Тебе ћу прво...

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Иза сцене)*

Шалим се, болан!

(Нагвири)

Нијеси луд!

(Иза сцене)

Ја сам.

(Провири)

Само си мало онако...

(Молећиво)

Размишљај!

(Изађе са сцене. Као ехо иза сцене)

Размишљај... Раз... Раз... Ра... Ра... Ра...

САВА: *(Окрене се љућитио. Погледа у вис. Шака над челом као да ѿглед од сунца брани. Усрави мејлу, ѿустии је да ѿадне, ѿодигне је и ѿђе у ѿравцу из коџа је дошао. Плави, маљичасии сной свейла ѿраиџа и освейљава. Иде, ѿолуџласно мрмља док ехо ѿраје)*

Раз – први!... Ра... Ре... Озирис... Хм... Хијероглифи...

ЛУКА: *(Зайуиштен, ѿраишњав, у изношеном и неуредном ѿуином оџришачу. Седи. Изуо цицелу, зледа у руйу на џону и смеје се. Крај њеџа флаша са ѿићем)*

- САВА: *(Пролазећи крај Луке. Као њо навици)*
Помози Бог!
- ЛУКА: *(Климне главом у знак њоздрава)*
- САВА: *(Пође неколико корака, ња засїане. Враїи се. Изненађено и обрадовано)*
Лука!... Јеси ли то ти, Лука?!
- ЛУКА: *(Гласно, онако како њо чине нађлуви. Показује му камичак)*
Како да не кукам, нажуљао ме проклетник!...
- САВА: Лука?! Лука мој...
- ЛУКА: Цомбави путеви ћесарски...
(Показује руїу на ђону циїеле)
Као јазавци се увлаче кроз њу... Седи, јаране, преда'ни душом...
(Подиже флашу у висини очију ѡре неђо шїо му је ѡружи)
Има, има још... Потегни, причести се!...
- САВА: *(Забринуїо)*
Лука, брате, зар ме не познајеш?
- ЛУКА: *(Гледа га чкиљећи на једно око)*
Чини ми се да си Сава, ама и да ниси он...
- САВА: *(Обрадовано. Узима флашу, више њо инерцији, али не ѡије)*

Шерету један... Ја сам, Саво...
- ЛУКА: *(Трезније неђо ѡре)*
Ма шта кажеш? Ти си Сава? Зар Сава није у манастиру?...
- ЦРНИ
- ДЕЧАК: *(Чесїо нађвирује док они ѡричају)*
- САВА: Их, одавно сам монашку ризу окачио на лескову грану...
- ЛУКА: *(Пијано)*
Ма, немој?!
(Као радознано – изненађено)
А што се рашчини, јаране?...
(Заједљиво)
Ех, што ми те не обричи Рајачић!
(Трезно)
Говорио је теби Лука, али ти би Јерихон изнутра да поткопаш. Е, мој Мркаљу, мој Мркаило... Уз Јошуа је био Он, а тебе и мене се, изгледа, Господ одрекао...

- САВА: *(Враћајући му флашу)*
Како добро глумиш могао би да се придружиш Јоакимовој дилетантској дружини...
- ЛУКА: *(Као да га њавда, ѡрихваћајући флашу)*
Шта је не иду “сузе Исусове” на празан стомак, а?... Има времена... Дугачак је дан.
- САВА: *(Шаљиво)*
Могао би Стерија и о нама једно приказаније да напише...
- ЛУКА: *(Равнодушно)*
Могао би.
- САВА: А ти, пишеш ли?...
- ЛУКА: *(Осмехнућо)*
Више ме моја Муза не доји поетским млеком.
- САВА: Штета за сербску књижевност...
- ЛУКА: А ти?
- САВА: Ја?
(Гордо)
Пишем, пишем покаткад...
- ЛУКА: Штета...
(Почиње заразно да се смеје)
- ЦРНИ
ДЕЧАК: Ха, ха ха...
- САВА: *(Погледа га ѡрво уврећено, ѡренућак – два се колеба како да реагује, ѡа му се ѡридружи. Кад смире смех)*
Е, Лука, мој Лука, шерету један...
(Сагне се као да узима камен, замахне као да ће некога заћати, ѡравдајући се)
Стално иде за мном...
- ЛУКА: *(Обазре се, ѡа како никога не види само слегне раменима)*
- САВА: *(С нелагодом у гласу)*
Пролазим, видим; смијеш се а никог уз тебе...
- ЛУКА: Па, зато сам се и смејао, јаране!...
(Шаљиво)
А ти; знадеш ли од куда идеш, и куда си се упутио?
- САВА: *(Осмехнућо)*
Свеједно је одакле и куда ћу, важно је да знам зашто ћу...
- ЛУКА: *(Шаљиво)*
Ако то није нека тајна, кажи, да и ја...

- САВА: *(Гордо)*
Будим заспале, осрбљујем Србе, наук им дарујем...
- ЛУКА: *(С њодсмехом)*
А, то?!... Значи; луњаш. Као и ја потуцаш од места до места српским земљама...
(Одобравајући као)
Ако, ако, благош мени, само ти учи друге, мој Муд – рацу...
(Прекорно)
Е, мој Мркаљу, Главо у облацима, зар можеш рогове у врећу сложити, и тикве у коцку уметрити? Па, не могу се ни вековне слуге, за један живот, заборављеном негдашњем господству изнова научити. Зар те тамничари у глинским и карловачким казаматима не уверише у то?
- САВА: *(Збуњено, њосїићено)*
Чуо си?...
- ЛУКА: *(Шаливо)*
Чуо, јаране, чуо... И глвонеме прочују и проговоре кад жандари моткама пердаше...
- САВА: Немају душу проклетници... А, да бију, бију, али, знаш ти мене...
- ЛУКА: *(Иронично)*
Како да не знам, јаране! “Клепан камен ситније меље”, а?
- САВА: *(Тврдоглаво)*
Ма, болан, кад ја нешто наумим...
- ЛУКА: *(Иронично)*
Видим, видим...
(Пријатељски)
Е мој неразумни човече, што се на Мушицког и Рајачића не угледа. Што од њих наук не прихвати?...
- САВА: *(Иронично)*
Видиш, ја се радије угледах на тебе...
- ЛУКА: Друго сам ја. Ја имам
(Показује флашу, њевајући)
јараницу – сапутницу!...
- САВА: *(Показује мейлу)*
Имам и ја своју. Усправим је, зажмурим и пустим је, па на коју страну посрне она, на ту кренем и ја.
- ЛУКА: *(Филозофски)*
Е, мој Саво, далеко смо догурали. Све ми се чини да наши

умови и тела не путују заједно и у истом правцу. Зато и ти базаш, онако – без циља?

САВА: Грешиш, јаране.

(Гордо)

Циљ мој је јасан, видим га; осрбити Србе србским. Сачувати их од унијаћења...

ЛУКА: *(Иронично)*

Видиш га, идеш ка циљу, а?

(Филозофски)

Мој јаране, видик нам се са сваким кораком помера, и као циљ, измиче...

САВА: Зато ли диже руке од поезије и науке?...

ЛУКА: *(Показује на флашу. Кроз смех)*

Ја? Ја бих, братац си мој, да... да све заборавим... “Моја љубов” то разуме, познаје ме и води на све винске изворе у Бачкој и Срему.

САВА: Лоша ти је драгана, мој Лука.

ЛУКА: Ружна је, признајем, ал’ је бар весела и мила... Отвара сваку капију некадашњих ми ђака.

(Занесено)

А волим проклетницу!

(Подигне увис флашу)

Волим и ја своју “Јелену” као што смрт воли мене...

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Поскакујући радосно)*

Јелена... Јелена... Јелена...

САВА: *(Ширећи се њрво, ња с разумевањем климне ѓлавом. Сејно, замисљено)*

Јелену?...

(Скреће разѓговор)

А ВУК, штампа ли онај твој “Опит к сличноречности и слогомерј”?

ЛУКА: *(Шеретски)*

Шта кажеш?!... Не чујем...

САВА: *(Гласно, као наѓлувом)*

Кажем; штампа ли побратим твој оно писаније твоје ?!

ЛУКА: Које?!

(Пијано)

Јесам ли ја то нешто писао?... Не сећам се...

(Озбиљно)

Не, још није. Вели; Стратимировић се окомио на нас, па не да.

- САВА: Ал' своје печати...
(*Заједљиво*)
Е, мој Лука, добар ти је Србијанац... Кад пре натрукова онолике књиге? С мојим писменима подиже галаму...
- ЛУКА: (*Слеже немоћно раменима*)
Кад курјак стане да завија, сви пси почну да лају...
- САВА: (*Више за себе*)
Не завија вук... Арлауче, арлауче, србијански Курјак и јагњад нам из торова односи...
(*Гласније – наљашено*)
Покупио Доситејево, твоје, моје, слепачко и народно, па с Копитарем печати ли, печати... Чуо сам да му је Мушицки “Ђ” халалио...
- ЛУКА: (*Иронично*)
Кад си ти могао да му уступиш двадесет и девет писмена, шта чини једно Мушицково и некакве моје идеје...
- САВА: Нијесам му поклоніо!
(*Тихо*)
Сам је...
- ЛУКА: (*Прекорно, идући за својим мислима*)
Мушицки Вуку “Ђ” а ти Мушицком оду испева...
(*Вршећи незадовољно ѓлавом*)
Хтео си да му се...
(*Резиѓнирано*)
Да, хм...
(*Осмехнућо*)
Е, мој пријатељу, жедном показасмо пут до бунара на уртрини, Копитар му о ђерам окачи ведро, а сад се љутимо што из њега воду црпе... Да, да... И ти си се, видим, и у цркву разочарао. А ја, рођени мој и у људе и у бога.
(*Филозофски*)
Да, да... Живот ти је превара, велика превара, мој Саво. Људи су стадо које у славу Бога, од настанка, блеји и моли Му се, док се Он свакодневно њиховим душама храни. За гозбе и славаља своја, Створитељ, у овом свом земаљском тору, узнемири стадо, изазове ратове и катастрофе – људи се међусобно покољу, а Он узбере и узнесе на небеса најбоље људске душе, и као ђаконијама, украси трпезу божанску своју.
(*Усијаје, и пође на суїроїну сїрану љевајући, као љијано*)
Зато сад пијмо и певајмо; пијмо винца црвена! Винца црвена!...

- САВА: *(Гледа га збуњено. Сјоји неколико шренуџака колебајући се, па њође за њим вичући)*
Па ти си!... Теби је вино разум попило... Чекај ме, Лука! Заједно ћемо... Лука!... Стани, чекај ме, Лука!
- ЛУКА: *(Иде не чујући га. Пева све тишије, засјане, па као да се нечега сејшио, окрене се и њође ка Сави)*
Мој јаране, чувам и вучем са собом ове Новине Србске. Знао сам да ће нам се путеви бар још једном укрстити. *(Из џепа их вади и даје му)*
Пожутеле већ...
- САВА: *(Обрадовано)*
Е?...
(Узима их, лисџа и чииа. Покушава нејримејно да руком да знак Црном дечаку да се удаљи)
- ЛУКА: *(Види њеџов џесџ и обазире се око себе. Не види никоџа, слеже раменима)*
- САВА: “У петак 25. маја 1817. Енглези се једнако чуде и диве једној мудрој свињи. Ово чудно створење зна читати, писати и рачунати; игра карте; показује , тачно на минуте, колико е сатиј; сваком човеку погоди колико му има година; и што е јошт најчудније, погоди шта ко мисли. – ово је заиста мудрост, која се до данас ние нашла ни код каквог свињчета...
Требало би препоручити нашим трговцима, кои примају свиње из Србије да мотре не би ли се и код нас гди нашла каква мудра свињска глава, која би се могла научити овакоголи чему.”
- ЛУКА: *(Кроз смех, иронично)*
То би Вуку најбоље пасало. Има богато ђумругџијско искуство...
- САВА: *(Поџледа га џрекорно)*
“У Регенсбургу е, 19 Маја, едан баштован од 39 година, избљувао живу жабу средње величине, као што су оне жабе што живе лети на дрветима по лишћу. Већ има две године и по како е тога баштована страшно болео трбу, и свакојака е лекарства узимао да бљуе, али га ништа ние могло исчистити и излечити до расола. Недељу дана пио е расо, па е онда почео бљувати, и избљувао жабу; и сад е здрав са свим.”
- ЛУКА: *(Кроз смех)*
Е, то лажу! Лажу, веруј ти свом Луки... Ја, јаране, сваки дан бљујем, а жаба ми све жеднија...

- САВА: “Његово краљевско Височанство Ерцхерцог Палатин Мацарскиј дошао е овде са својом супругом, која е, већ има неколико месециј, трудна. Они ће до неколико дана поћи у Карлсбад.”
- ЛУКА: Можда ће их Вук дочекати, јер он се с ћесаром, царевима, лордовима, кнежевима, владикама, Гримом, Гетеом и Леополдом дружи и дописује. Сад је пришио себи и друго презиме.
(Иронично)
Хер Вук Стефановић – Караџић!
- САВА: И друго? Шта ће му, болан, и друго?
- ЛУКА: Па тако му више личи на племићко... Е тако ти је то, братац си мој, кад хоће опанак у ципелу. Ма да ја мислим, како уме много да... Да би му више пасало оно енглеско “Сер”
(Кроз њијани смех)
Сер Вук Стефановић – Караџић!
- САВА: (Прави се да ђа није разумео. Насијави да чиија)
“Лондонске новине од 19, 20. и 21. новембра само су готово напуњене описанијма како е отпраћено тело Кнегине Шарлоте. Понели су е из Кларемонта 18. око 6 сатиј послие подне, и према машалама дошли су у Виндзор послие поноћи у 2 сата... Кнез Леополд се вратио са својим партиоцима у Кларемонт”...
(Разочарано)
Лепо; Новине Србске, а о Србији ни једног гласка...
- ЛУКА: Шта си очекивао, да читаш како је Милош убио Карађорђа?... Како кум кума, брат брата због турског мала, дахијских и беговских кућа и власти убијају... Србима не треба већи непријатељ него што су један другоме... Ено и сад по Милошевом списку српске главе у Цариград султану под ноге у врећама односе... Е, а мој побратим зна умно своју да сачува; с Карађорђем лепо док је требало, а сад још лепше с Милошем. Чујем да га и писменију учи...
(Полуљасно)
Зна Вук где ђаво спава...
- САВА: Мислиш?...
- ЛУКА: Знаш! Лакше је здраво колено савити, на штулу натакарити, него сабљом на Турке витлати...

- САВА: *(Збуњено)*
Али... Лечи се по бањама у Пешти, Бечу?...
- ЛУКА: *(Иронично)*
Лечи, лечи... Е. наивни мој Мркаљу; зар се од негдашње ђумругијске зараде може у Пешти и Бечу годинама лечити и угодно живети?
- САВА: *(Слеже раменима)*
Ваљда, не знам...
- ЛУКА: Да није удовицу кнеза Мише Карапанџића лепо мазио и добро музао, још увјек би из Прахова Пешту и Беч само сањао...
(Полућласно – поверљиво)
Мало је дошаптавао Карађорђу, сад мало Милошу, понешто Бечу, мало Русима... Ма, надживеће Курјак и тебе и мене...
- САВА: *(Гледа ђа заиђано)*
Зар?... Шта то причаш, човјече?...
- ЛУКА: *(Прилази и узима – истрже му новине из руке)*
Нисам их месецима носио и за тебе чувао да ми белосветске вести читаш! Читао сам их и сам.
(Листа их. Љућито и обрадовано истовремено)
Знао сам да ћеш ово своје прескочити: “П а л н о д и а, либо, о д б р а н а д е б е л о г а ј е р а”... Све што си у “Салу дебелого ера” доказао, порекао си!
(Чита прво безћласно, па ћласно)
А, ево, ово... “неме самогласнике, означава наше “дебело јер”, које ја зато свим писменим народима к савршенству њиовога писма из они темеља препоручити могао би”...
(Прекорно)
Зар ти?!... Брзо си се покајао, јаране!...
- ЦРНИ
- ДЕЧАК: *(Смеје се злурадо)*
- САВА: *(Несићурно)*
Нијесам...
(Замишљено)
Размишљао сам; можда Јехова и није Мојсију нарисовао гласовним писмом оне камене плоче... Можда је замршеним знацима желео да отријари умне од лажова и осталих. Записана лаж временом постаје истина, мој Лука... Можда “Дебело јер” ипак нечему служи...

- ЛУКА: *(Кроз смех)*
 Богослов надвладао филозофа и логичара у теби!...
(Сажаливо)
 Е, мој Саво... Служи оно колико калуђере “она” ствар...
- САВА: *(Шаливо)*
 Ако је и не користе за оно за шта је намењена, чувају је и не одсијецају...
(Озбиљно)
 Зар не видиш да нас Бог кажњава што се у Његово науменије пачамо. За мном и за тобом ни кучета, ни мачета, а ВУК сваку нову књигу гробом свога детета плаћа...
(Замишљено – филозофски)
 Срећни људи баве се собом и својим животом, а остали загорчавају туђе, или, као ми; пјесме пишу...
(Шаливо)
 Пишу, па бришу...
- ЛУКА: Па, ти си... Тебе су жандари сасма распаметили... Вук плавооку Швабицу новом дечицом чвршће за штедњак везује да би по свету слободан шетао и делца своја пропагирао и ширио... Мудар човек!... А ти?... Семе које је тек проклијало, што пре би да покосиш. Покајао си се, поколебао, мој пријатељу!...
- ЦРНИ
- ДЕЧАК: Покајао... Покајао...
(Насїави као ехо, ѿише)
 Кајао... Јао... Јао...
- САВА: *(Самоуверено)*
 Нијесам!...
(С ѿодсмехом)
 Јеси ли ти сигуран да сам ТО баш ја написао?...
(Колебљиво)
 Можда је неко други...
(Надахнућо за ѿрен)
 А шта ако сам желео да још више узбуркам, да заталасам, да се не заборави ко је почео?!...
(Замишљено)
 Не знам... Нијесам.
(Клонуло)
 Ни у шта ти више нијесам сигуран, мој Лука. Сам себи сам час премало – час превише.

ЛУКА: *(Тихо за себе, њрекорно)*
 Ваљда, да нас не забораве...
(Гласно, њомало освејнички)
 Ти си ово... ! Поколебали су те.
(Ушуре њрсјом у новине)
 Ево доказа! “Одбрана дебелого јера”!... Пљунуо си, па си
 полизао...

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(У крају сцене њочине радосно да иџра)*
 Полизао!
(Као ехо)
 Полизао... Олизао... Лизао... Зао... Зао... Зао...

САВА: *(Наџло, халуцинанјино, мења расјоложење)*
 Шта рече?! Пљунуо?... Пљунуо јесам... Али нијесам... Ни-
 јесам полизао!...

ЛУКА: Јеси! Јеси, рођени...

ЦРНИ

ДЕЧАК: Он то мени?!

САВА: Ти то мени!?... Ти који си ме први издао?!... Издали сте ме и
 ти и Вук!
(Цијњира део Вуковоџ њисма Којињару)
 “Ја овде имам другога Мркаила, онога Луку Милованова
 Георгијевића с којим ја сваки дан разговарам о сербском
 језику, у коему већ ако би му Мркаило био раван”...

ЛУКА: *(Шаљиво)*
 Да није било Јуде можда не бисмо спознали Христа. Обо-
 јицу једнако памтимо.
(Озбиљно)
 ВУК ме је сколио да му у језику помогнем и...
(Шаљиво)
 И, ето; изједначио нас, а ти то мени спочитаваш...

САВА: *(За њренуњак смирено)*
 Изједначио?... Ја теби раван?! Ха, ха!
(Ускињело)
 Бјежи, бјежи од мене! Бјежи, невољо! Зар ти мене који
 сам... И себе?...
(Зајенушано замахне да џа удари. Кроз неуројичан смех)
 Ја једва теби раван, а!?!...

ЛУКА: *(Засјане изненађен, а кад види да се овај не шали, замахне
 флашом да се одбрани, ња је баџи у сјрану)*
 Шта ти је, човече?... Мркаило?!... Луд ли си море!

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Поскакујући одлази у дубину сцене)*

Луд?...

(Као ехо)

Луд... Луд... Луд...

ЛУКА: *(Бежећи са сцене у љравцу у коме је Црни дечак несїао)*

Нема Србима спаса... Нема...

(Као ехо)

Нема... Нема... Нема...

САВА: *(Сїане, дрхїурећи)*

Ти ћеш мени: луд!?!... Луд!?!... Зар ја који преводим Хорација, Вергила и Овидија; олизао...

(Наљло се смирује. Као љробуђен осврће се око себе. С уздахом усїрави меїлу, журне је да љадне на сїрану на коју је Лука оїшиао. Поїрчкујући у шом љравцу)

Лука!... Лука!... Чекај ме, Лука!...

(Очајно)

Лука!... Чекај ме, Несрећо!...

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Из дубине сцене, љоскакујући иде му у сусреї)*

За љренуїак се жаси свеїло. Мрак. Пали се љуно свеїло освейљавајући болнички ходник с ћелијама.

Сава, Црни дечак, Први болесник, Болничар, жласови болесника.

САВА: *(Сїоји на средини ходника. Држи меїлу у руци и колеба се на коју сїрану да љочне да меїе. Усїрави је, журне је да љадне на једну сїрану, љодигне и наљлашено љредано љочиње да меїе)*

ЦРНИ *(Лица и одеда црнож. Нажвири више љуїа и сакрије се кад)*

ДЕЧАК: *Сава љољледа у његовом љравцу)*

САВА: *(Крадомице жа лови љољледом)*

Видим те!... Видим те!... Од мене се не можеш сакрити... Све видим и све знам...

(Меїући долази до зжужваних новина на љоду, љодигне их, замахне као да ће жа њиме жађаїи, љредомисли се, наслони меїлу уз себе, изравна новине, и држећи их у једној руци чїїа док дружом, не жледајући, насїави да меїе)

“Кнез Леополд се вратио са своим пратиоцима у Кла-ремонт”...

(Разочарано)

Лепо, Новине Србске, а о Србији ни једног гласка...

БОЛЕСНИК

ПРВИ *(Иде ходником из сујројног љавца носећи “џуску” у руци. Срећу се)*
 Хеј, пази!... Просућеш ми вино!
(Клиберећи се)
 Roten Wein! *(Нем. – Црвено вино!)*
(Прејречи му љуј)
 Вино црвано!...
(Пружа му суд)
 Узми, рођаче!...

САВА: *(Не љедајући, по инерцији, узима је)*

БОЛЕСНИК

ПРВИ Пробај!... Токајско... Преврело, тазе, јутрос из бурета наточено!...
(Покушава да ља најера да љије)

САВА: *(Види љија је узео, са смешком)*
 Danke, ich trinke nicht!... *(Нем. – Хвала, не љијем)*
(Покушава да му је враји)

БОЛЕСНИК

ПРВИ: *(Још љјорније насрће, клиберећи се)*
 Гуцни мало, учитељу!...

САВА: *(Пружајући му љјорно суд)*
 Хвала, јаране, не иде на празан стомак...

БОЛЕСНИК *(Узима суд и љокушава да ља љримакне Савиним уснама)*

ПРВИ: Du must! *(Нем. – Мораи!)*
 Ухвати залет!... Исусове сузе... Гутљај један...

САВА: *(Покушава да ља одбије од себе дршком мејле)*
 Склони се, несрећо!... Geh weg!... *(Нем. – Одбиј!)*

Чују се љласови из ћелија. Церекање, навијање...

ГЛАСОВИ: *(Немачки, српски, мађарски, словеначки)*

- Пиј!... Тринке!
- Хоћу и ја !...
- Дај мени !...
- Наточи му из мог бурета!...
- Gut!... Zer gut! *(Нем. – Добро! Врло добро!)*
- Господе?!...
- Roten! *(Нем. – Црвено!)*
- Покајте се, покајте се!...
- Mein Got! *(Нем. – Мој Боже!)*
- Крањско!...

- Es ist gut! (Нем. – Добро је!)
- Далматинско, црно!...
- Еј, дођи, сисни на мом шајтову!...
- Језус Марија!
- Шајтов? Ха, ха... Какав шајтов – цревце...
- Глиста!...

БОЛЕСНИК

ПРВИ: *(Смејући се сулудо покушава силом да му сипа у уста)*
Узми!...
(Певајући оперским, али некултивисаним гласом)
Узми винца црвена!... Roten Wein!... Пиј винца црвена! Пиј!... Шта уради?! Просуо си?!

САВА: Нијесам ја...

БОЛЕСНИК

ПРВИ: *(Церећи се, ирцијом показује на иросуио)*
А шта је ово?! Доказ!... Људи, он се прави луд!... Полижи!...

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(У дубини сцене игра радосно)*
Ја да лижем?!... Зар ја?!...

САВА: *(Бранећи се иочиње мејлом да га удара. Зајаурено)*
Ја да лижем?!... Зар ја који Овидија!... Ich?!... Ich bin!...

БОЛЕСНИК

ПРВИ: *(Урлајући као да га деру, баца суд, и бежи ходником)*
Muter!... Meine Muter!... Ja!... Уби ме Србин!

Гласови из ћелија му се иридружују.

БОЛНИЧАР: *(Испрчава на сцену, хвата Саву и иуче корбачем. Вукући га са сцене)*
Убио би, а?!... Да ти ја покажем како се то ради, Az awádba a jót Rác!... *(Мађ. – Мајку ии сриску!)*

САВА: *(Ошимајући се)*
Мајко?!... Немој, не ударај ме, мајко!... Нисам ја почео!... Нећу у купатило!... Нећу!... Нећу!!!...

БОЛНИЧАР: *(Одводећи га. Гласови им се иреплићу)*
Нисам ти ја ни отац ни мајка, мајку ти твоју!... Хоћеш, хоћеш, мајчин сине!... Неће ни во у бразду, па...

ГЛАСОВИ

- ИЗ БЕЛИЈА: *(Навијачки)*
 Удри!... Usd! *(Мађ. – Удри!)*... Mein Got!... *(Нем... – Мој Боже!)* Купање!... Баден!... У бунар!
(Једни скандирају)
 У бунар!
(А друџи)
 Купање!... Купање!... Купање!... Al awadba a jot Rac!
(Мађ. – Мајку њи српску!)... Проклети худич!...
(Кикоџи, јауци, њсовке...)
- САВА: *(Док ља одвлаче са сцене)*
 Лука!... Не дај ме, Лука!!... Дођи, Лука!... Спаси ме,
 Несрећо!...
(Очајнички)
 Лукааа!...

ЦРНИ

- ДЕЧАК: *(Заједно са Савом, док завеса љада)*
 Лукааа!

Вуков љас који исџуњава време љоџребно да се сцене замене. Чује се љрво нормално, а љоџом убрзано. У ковиџлацу љасова мноџа љисма се љреџлићу.)

ВУКОВ

- ГЛАС: Hochgeschatzter Herr Jakobe Grimu
 Наша Граматика није могла да се штампа у Лајпцигу...
 Тачно је да се Милош наљутио на мене; али ја сам још увек
 мишљења да би требало да му посветите Граматику јер без
 његове помоћи ове песме не би сигурно могле бити сада
 објављене...

Ваш одани пријатељ Вук Стефанович

Mon cher Ami

... Учинио сам све да Вас Библијско друштво позове у
 Енглеску...

Ваш одани пријатељ Џон Бауринг

Љубезниј Вуче!

Дошло ми е до знања, да ви намеравате издати Историју
 неку Кара – Борђева времена, коју сте већ на немачкиј
 език превести дали... Несумњамсе, да у историји тој вре-
 мена, предишавшег Моем Правителству, неће бити сва
 деанија списана... то не би рад био, да се икакво дело, ови

Србаља касајућесе, изда на свет без Моег провиђенија и одобренија... Тога ради препоручуем Вам, одпечатања и србског оригинала и немачког превода престанете, и Мње ни обое на провиђење и прошитание пошљете... Неухте те ли ово Моє предложение послушати, то се надајте совершеној Мојој немилости, и готовости Вас, код свакога владенија, гдигод би се ви налазили... чувајте се, писати о народу оностраном свију времена новиј, тако и Кара – Ђорђу, и о Мени, и најмању чертицу без Мога знања и одобренија: то е Моја свршена воља.
У Крагоевцу 22. јануара 1824.

Вашег доброжелатеља
Сербие Књаза,
Милоша Обреновича.“

САВИН

ГЛАС: *(Садистичко – освейнички смех)*

ВУКОВ

ГЛАС: Euer Excellenz, Herr Gete!

Прожет најприснијом радошћу и осећањем захвалности пуним поштовања и оданости у сећању на час када сам при посети Вајмара био од Ваше Екселенције љубазно примљен, узимам себи слободу...

Genehmigen Sie die Gesinungen der unbegrenzten Verchrung, womit ich zu seyn die Ehre habe *(Нем. – Молим Вас да примитије уверење о мом безграницном поштовању, с којим имам час бићи)*

Вашег високоблагородства најоданији слуга
Вук Стеф Караџић

... Noch ein Paar Worte an Sie, mein baster Herr Wuk. Dass Sie ihre Landessprache, die jetzige Serwische zur Schriftsprache machen, haben Sie ganz recht, u. ich glaube, dass Sie sich u. Ihrer Sprache dadurch ein ewiges Denkmahl stiften...

U Krakovu 18. avg. 1826.

Ihr unveranderlicher Samuil Bohumil Bantke

Сцена друга

Болесничка ћелија као зајворска самица. Узана, мали прозор с металним решеткама високо под плафоном кроз кога продире зрак дневног светла. Метална вратица с визиром. Виде се, делом, и друге ћелије у низу.

Сава, Црни дечак, Болничар, Доктори Шофер и Сакс.

САВА: *(Полуго, у ритама, са видљивим модрицама по телу, везан ланцем једним крајем за зид, а другим алком око вратице. Ланац је довољно дугачак да може да се креће по ћелији. На чеоном зиду, у висини човека, жутом бојом исцртани концентрични кругови. У једном од средишњих исцртана су, лучно, кружна слова: Лб, Нб, Дб и Тб (б је знак за умекшавање – “тјанко јер”) а у ширем: Лб = Љ, Нб = Њ, Тб = Ћ и Дб = Ђ)*

Док се сцена осветљава чује Вуков глас који чини писмо Самуила Бохумила Банџека, поновљен као ехо.

ГЛАС: *Noch ein Paar Worte an Sie, mein baster Herr Wuk (Нем. – Још неколико речи Вама, предраги мој Господине Вуче.) То што свој народни говор, садашњи српски језик, узимате за књижевни језик, потпуно сте у праву. Ви тиме себи и свом језику подижете вечити споменик...*

Ihr unveranderlicher Samuil Bohumil Bantke

САВА: *(Црном дечаку. За време играња ове сцене, повремено говори у шрећем лицу)*

Чујеш ли ти ово, јаране?... Споменик!... А њему, ово...

(Цима ланац, Ланац ја повређује. Израз бола на лицу, а поштом болно задовољства)

Па, њему бол причињава задовољство, а?...

(Иронично)

Ужива у њему. Свршава...

(Неуротичан смех. Смирује се. Учињелски, док исписује “а” и “б” на бочном зиду)

Пази сад!... Не зварај!... Гледај ’амо! Пиши!... Овако... Какво “Аз”?! Нема више “Аз”!. “А” је “а”! Само “а”, разумијеш “а”! Нема “Буки” Само “б”. Глас – “б”! “б”! Разумијеш; “б”! Пиши!...

(За себе)

Делкати, делкати... Схваташ...

(Погледа ка враїима)

Како нема “Х”? Има, има га, Вуче! Има. ’Леб – хлеб, хљеб! Крув – крух!...

(Поглед ка зиду)

Не зверај околo!

(Преїећи)

Немој да те ја!...

(Поглед ка враїима)

Ослушни говор народни!... Не говоре сви као они, Вуче... Неки кажу – дете, други – дијете, трећи – дите. Девојка, дјевојка, ђевојка и дивојка. Хришћански, ’ришћански и кришћански...

Чује се ѓлас Болничара.

БОЛНИЧАР: *(Долази из дубине сцене)*

Визита!... “Господо” уза зид!... Визита!... Мир!...

Ударци корбача у враїа, мейїална шкриїа резе и враїа која се оїварају с їреском. Ударци їо їшелима. На їрви њеѓов ѓлас зачују се јауци и ваїаји, лудачко цереканье и їсовке на разним језицима.

САВА: *(Прекида їисање)*

Не бој се, Саво!... Јастреб Зевсов? Не, не, није то он... Ово је небески стрвинар – мишар... Не страши се, Херкул ће те ослободити... Гледај ’вамо!

(Окреће се ка зиду. Умаче їрсїї, вероваїино у измеїї на їоду, и настїавља да црїїа недовршени наїшири круѓ)

Шири, шири... Још шири. Гдје је граница највећег?. Гдје? Лијепи су, а?... Савршена хармонија?... Хармонија, мислиш? А овамо; Хаос. Хаос, човјече!... Привид хармоније, а обмана ђавоља... Устројство космичко...

(Країїак неуроїїичан смех)

БОЛНИЧАР

(Удара корбачем у враїа. Оївара мейїални визир, їровири кроз њеѓа їре неѓо шїїо враїїа оївори. Осионо, садисїїички)

Визита!... Мир!... Визита!... Тишина! Уза зид!...

ЦРНИ

ДЕЧАК:

(На Болничарев ѓлас чућећи у уѓлу мазохисїїички се смеје)

САВА:

(Смирено, Црном дечаку)

Ево твоје покорe...

- БОЛНИЧАР: *(Ошвара врайџа. Замахне да ѓа удари, али шџоѓ шџре-
нушџка наилазе докшџори Шофер и Сакс.)*
- САКС: *(Хвайџа му корбач. Љушшшшш)*
Па добро, човече, Was ist dass – Narrenhaus, или штала?!
- БОЛНИЧАР: *(Осионо)*
Припрема за визиту, господо доктори. Смирујем га да бисте га Ви лакше... Доктор Шофер каже да се клин клином избија...
- ШОФЕР: *(Пошледавши ѓа шџрекорно и шџоказује шџавом ка вра-
шшшшш... Док се он удаљава)*
Стока, драги колега. Оно што ми залечимо, они... Погледајте!... Говорио сам: Под хладан туш да, а корбачем само у крајњој нужди...
- САКС: *(Гадљиво, марамицом шџокривајушџи нос)*
Ја сам, колега, против агресивних метода. Хладна купка и бром су, свакако, лекови који смирују, али пуштати крв корбачем уместо пијавицама, е то код мене... На батине и...
(Иронично – шџрекорно)
и смрад се несрећници брзо навикну...
- ШОФЕР: *(Пошледа љушшшшш Болничара који сшџоји у оквиру
врайџа. Саксу)*
Да, да, свакако... Слажем се...
- САКС: *(Посмашџрајушџи Саву како шџредано шџокушава да за-
врши највеши круш, иронично, Шоферу)*
Архимед?
(Сави – шџодсмешљиво)
“Noli turbare circulus meos”... *(Лайџ. “Немој кваритшш
моје крушове”)*
- САВА: *(Лешџима окренут ка шџима, не прекидајушџи да црта)*
Nein, nein, Herr! *(Нем. – Не, не, шџосшџодине!)*
(Окрене се ка шџима)
Нијесу то исти кругови, господо...
- САКС: *(Пошледа шџа изненашџено, шџа у Шофера ушшшшш)*
- ШОФЕР: *(Смешш се зашџонешшш)*
- САКС: *(Сави)*
Знате латински?
- САВА: *(Гледа у крушове. Покушава да нацршџа још веши, али
не може збош ланца)*

ШОФЕР: Латински, немачки, мађарски, француски, а служи се поприлично грчким, и хебрејским, драги колега...

САКС: (Гледа сумњичаво у Шофера)
Зар?

ШОФЕР: *(Осмехнуто клима поћврдо главом)*
Господин Sabbas Mrkail је еминенс клерикалне школе у Плашком, еминенс загребачке Архигимназије, еминенс пештанског факултета математике и филозофије...

САКС: *(Зачуђено)*
Па, шта ће, зашто је он овде?

ШОФЕР: Због сујете и кратког фитиља, уважени колега...

САВА: *(Ојей окренуи ка круговима)*
Не, не. Грешите, докторе Шофер! Он је овдје због кругова, због концентричних кругова...

САКС: *(Збуњено)*
Не разумем Вас...

САВА: И не можете кад нијесте у Савином кругу.

САКС: *(Заинтересовано)*
Како то мислите?

САВА: *(Окрене се ка њима. Вајрено, занесено, уирући прсиом у центар)*
Видите, докторе, ова тачка све одређује, из ње све почиње! У њој је сва мудрост, све истине, сабијене, згуснуте – Свезнање. Свезнање, из кога се све зачиње, које се непрекидно шири и чему сви теже...

ШОФЕР: *(Провокативно)*
Зар је свезнање у тако малој тачки – скоро ништици!?

САВА: *(Неуротичан смех)*
Ништица?!... Да, као трептај – трен!
(Нагло се смири)
Сава се слаже – она је апсолутно Ништа.

САКС: Не разумем. Како је онда могуће да је у њој Свезнање?

САВА: Просто – логично. Можете ли поделити Ништа?

САКС: Не, свакако да не. Опет бисмо добили Ништа.

САВА: А Све? Можете ли Све да поделите?

ШОФЕР: Зашто да не...

САВА: Слаба Вам је логика, докторе! Ако поделите Све, онда то више није Све. Уз то; у Свему је и Ништа које је недељиво...

ШОФЕР: *(Помало увређено)*

Ма, хајте, молим Вас! То Ваше је чисто реторичко – филозофски егзибиционизам; Логична нелогичност...

(Саксу)

Зар није тако, колега?

САВА: Не, не, господине! То је доказ да су Све и Ништа по величини једнака, али и да се прожимају.

САКС: Схватио сам. Ако је Све свеукупност, онда је и Ништа свеукупност...

САВА: *(Тријумфално)*

Браво, господине! А шта Вам то доказује?

САКС: *(Размисливши неколико ѿренуѿака)*

Па, да све што има, може и да га нема...

САВА: Ви га задивљујуће, докторе! Да има шешир Сава би га пред Вама скинуо.

(Уз наклон)

Овако; клања се...

ШОФЕР: *(Иронично)*

А какве то везе има са круговима?

САВА: *(Тријумфално)*

Има! И те како – има! Шта сте били пре него што сте се родили?

ШОФЕР: *(Изненађено, заѿечен)*

Па сад...

САВА: *(Кроз неуроѿичан смех)*

Ништа – ништица!

ШОФЕР: *(Гледа збуњено у Сакса)*

САКС: *(Осмехнуѿ, клима ѿлавом и истовремено слеже раменима)*

САВА: *(Мирно, филозофски)*

А шта ћете бити кад... кад одете са овог света?

(Кроз неуроѿичан смех, ѿријумфално)

Опет Ништа – ништица!

(Мирно, филозофски)

Видите: пошли сте од тачке – ништице и завршили у тачки, а то може само у кругу.

САКС: *(Провокаѿивно – шаљиво)*

Закључак; постоји само један, један бесконачно велики круг.

- САВА: *(Надмоћно)*
Грешите, болан! Свака појава, сваки живот је почетак новог круга зачет из истог центра...
- САКС: Аха, разумем, разумем... Зато су... То су Ваши концентрични кругови...
- ШОФЕР: *(Провокајивно, освейљубиво)*
А Ви сте, вероватно у њиховом центру?
- САВА: *(Озарено на ѿренуѿак)*
Сава?
(Невесело)
Не, није Сава. Он је.
- САКС: Ко?
- САВА: *(Разочаран његовим ѿиѿањем, кроз злуради смех)*
Како, ко? Па, Он – Бог!
- ШОФЕР: *(Провокајивно)*
А ко је у најширем кругу?
- САВА: Како ко? Где Вам је логика, докторе?
- ШОФЕР: *(Провокајивно)*
Опростите, тешко ми је да Вас пратим... Ви, свакако...
- САВА: Мислите да је то логично? Грешка, докторе! Опет; Он – Бог!
- САКС: Како је то могуће? Бог је у центру – у Ништа, и ко зна где далеко, далеко негде на периферији – у Свему... Значи ли то да Бога има али и да Га нема?
- САВА: *(Надмени смех)*
Сами изведите логичан закључак!... Само, не заборавите: да су Све и Ништа, као и низ бројева бесконачни и да немају периферију...
- ШОФЕР: *(Као одобравајући)*
Аха, схватам... Али, где је ту човек?
- САВА: *(Показује ѿросѿор унуѿар круѿова)*
Људи су овдје, између...
- САКС: У Богу?
- САВА: Људи у Њему, и Он у њима. Неко у овом, неко у овом кругу... Неко ближе центру и божјој мудрости...
- ШОФЕР: *(Провокајивно)*
Значи, што је човек даље од центра то је глупљи?
- САВА: *(Доминантно)*
Е, није!... Глупаци су у средини! Лево и десно су они други а

на крајевима, најближе Богу и божјој мудрости су мудраци,
мудраци и... и лудаци...

(Кроз неартикулисани смех)

Свако у свом кругу...

САКС: *(Радознано)*

Аха... У ком сте кругу Ви, Мркаило?

САВА: *(Иронично, широким ѳесѿом руку ѿоказујући на ѿросѿом у коме је)*

Ви, свакако, мислите да је Сава овде, да сте одредили
центар и пречник његовог круга.

(Надмоћно се смејући)

Е, нијесте, болан!... То покушава он да Вам каже.

(Ка Црном дечаку)

Зар не, Саво?

(Смири се. Филозофски сѿаложено)

Видите, докторе; могућност сазнавања и разумјевања је, од
Бога и природе, ѳудима дата различито.

(Уѿире ѿрсѿом у један, ѿа у друѿи суседни круѿ)

Узалуд се овај из овог круга упиње да нешто објасни и
докаже оное ко је ван његовог круга. Он то не може да
разумије. Зато долази до неспоразума и сукоба међу ѳу-
дима...

САКС: Занимљиво, занимљиво умовање... Хм... Шта мислите,
Меркаило, јесмо ли у истом кругу колега Шофер и ја?

САВА: ... Ehr weißt nicht... *(Нем. – Он не зна.)* Процените сами. У
некоме сте сигурно... Свако мисли да је он у центру, или у
најширем кругу – што је исто...

САКС: *(Провокаѿивно)*

Да је најпааметнији?...

САВА: *(Изненада, ка уѿлу, Црном дечаку. Преѿићећи)*

Пиши ти, не зверај около!... Немој да те ја!...

(Саксу)

Само умни знају да то нијесу...

САКС: *(Поѿледа значајно у Шофера, климне ѳлавом) –*

Аха – aggressio... Да, да...

(Сави)

А може ли се некако из свог круга ван – даље, шире?...

САВА: *(Лекарима) –*

У томе и јесте проблем. Тешко је човјеку прекорачити у
други... Сава је још увијек човјек.

(Црном дечаку)

Зар не Мркаљу?... Он је схватио да му је у његовом кругу тескобно... Зато покушава да га прошири, али ови зидови...

ШОФЕР: *(Радознало)*
Како?...

САВА: Како?
(Занесено)
Погледајте како је ово било једноставно!
(Прилази зиду на коме су слова исписана. Показује кружно Лб)
Кљаст и штака!
(Показује Љ)
А овде је он без штаке. Умјесто штаке под мишицу, под колено подметнуо је штуду!...

САКС: *(Гледа уишито у Шофера)*
Колега?...

ШОФЕР: *(Слеже раменима)*

САВА: Просто... Л и "танко Јер" саставите – спојите и добијете Љ.
(Показује на написано на зиду)
Н и знак за умекшавање сојузите и добијете Њ. Просто као пасуљ!
(Очајно, удара се јако шаком у чело)
А Савиној глави то није пало на ум...

САКС: *(Показује на Љ, Њ, Ћ и Ђ)*
Немојте тако! Колико видим Ви сте их спојили...

САВА: Не, није Сава! Он је...
(Скоро љачно)
Он је то схватио и саставио!... Он је под колено подметнуо... Штуду под здраво колено и... И ето вам и Љ, Њ, Ћ и Ђ... Избацио је подштапало... Логично...
(Плачно)
Логично, зар не?!...

САКС: Ко је то урадио?

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Завија као курјак)*

САВА: *(Гледа ња изненађено)*
Ти си стварно луд!

САКС и

ШОФЕР: *(Размењују љољеле климајући значајно љлавама)*

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Сави, полуљасно)*
Онај шантави курјак!

САВА: *(Окреће се лекарима)*
Досетио се...
(Кроз неуроџичан смех)
Сјетио се онај...
(Ка Црном дечаку који ојейџ арлаукне као ВУК)
Како се зове?... Аха, онај...
(Ка лекарима)
Онај шантави... Курјак!...

САКС: *(Гледа уџиџиџно у докџџора Шофера)*
Колега?...

ШОФЕР: Вероватно мисли на свог пријатеља, уваженог доктора филозофије и члана многих немачких, руских академија и истраживачких друштава, господина Вука Стефановића – Караџића. Господина који је молио да Мркаила и Ви прегледате... Једини који га повремено обилази...

САВА: *(Почиње неуроџично да се смеје, џа се наљло смири. Црном дечаку, шайаџџом)*
Чујеш ли ти ово, бриго Савина!?...
(Кроз неуроџични смех)
“Уважени доктор филозофије”... Ха – Прометеј!...
(Полуљасно, Црном дечаку)
И ону без штуде, болан, да му пребијеш...

САКС: *(Пољледа у Саву, а џџџџом у Шофера)*
Аха... Јасно, јасно, колега...
(Шайаџџџџом)
Склоност ка...
(Сави)
Па? Колико сам разумео; За проблем који је Вас мучио, Ваш пријатељ је нашао једноставно решење. Значи; немате разлога да се жестите...

САВА: *(Црном дечаку)*
Немаш разлога да се жестиш, Саво!
(Ојейџ неуроџичан смех)
Курјак је нашао решење?!
(Смирено)
“Нашла, болан, невјеста метлу иза врата”!...

САКС: *(Гледа уџиџиџно у Шофера)*

- ШОФЕР: *(Осмехнуто, иронично)*
 Једна од сербијанских “сентенци”...
(Озбиљно)
 Видите, колега, колико сам ја разумео, господин Мркаило тврди да је он очистио сербско црквенословенско писмо од свих непотребних знакова и симбола. Сачинио је сербско фонетско писмо по принципу; један глас – једно слово, само је, ето, задржао је тај меки знак уз неколика писмена, а господин Вук је и то модификовао, спојио, упростио и као свој рад печатио...
- САКС: Хм, да, да...
(Сави, шаљиво)
 Па, Мркаило, колико сам схватио, допуњујући Вас, тај Ваш пријатељ, господин Wolf, (ВУК) помогао Вам је да искорачите из свога круга.
- САВА: *(Одмахујући главом)*
 Мислите, докторе?...
(Показујући на ћелију и ланац)
 Очигледно...
- САКС: Свакако. Обојица сте у добитку. Alzo... *(Нем. Дакле.)*
 Постали сте мудрији...
- ШОФЕР: *(Као њавдајући Вука – иронично)*
 Само што Господин ВУК, захваљујући штупи, крупније, гласовито и звучније корача...
- САВА: *(Иронично)*
 Њено клопарање и овдје одјекује... Сава је оглувео од њега...
(Помно се загледа у Сакса. Шайајом, поверљиво)
 Приђите, докторе!
- САКС: *(Погледа у Шофера)*
- ШОФЕР: *(Слеже раменима)*
- САВА: Приђите слободно. Сава не уједа...
- САКС: *(Коракне ка њему)*
- САВА: *(Показује на откојчано дугме на манџили. Поверљиво)*
 Дугме Вам је отпучено.
- ЦРНИ
- ДЕЧАК: *(Дошајјава му)*
 Трују ме...
- САВА: *(Полућласно)*
 Трују га, докторе...

- САКС: *(Закопчава средње дуџме маниџила. Шайаџом, као забри-
нуџо)*
Danke!... Mein Got!... Ко то?
- САВА: *(Зачуђено)*
Како ко?... Закључите сами...
(Показује на средишње круџове)
Ови из овијех кругова. Долазе жбири из Карловца, Пе-
терсбурга, Лондона, Пеште, Београда, Цириха...
- САКС: *(Као поверљиво)*
Аха!... Па то се читава Европа уротила...
- САВА: *(Шоферу)*
Зевсе, је л' Вам кажем да ме прогоне. Сава је, чак, и
смањо – Балкан само! А, Ви, не вјерујете...
(Гледајући у Сакса)
Ево, паметан човјек одмах је схватио: Европа – хеј, читава
Европа, докторе!...
- САКС: *(Намигнувши Шоферу, као изненађено)*
Колега?!...
(Сави)
Како Вас трују?
- САВА: Како? Хм... Сипају му отров у вино... Али он није луд,
докторе; зна за јадац – не пије...
- САКС: Паметно...
(Шайаџом)
А шта мислите, господине Мркаило, зашто Вас прогоне?...
- САВА: *(Поверљиво, помало разочарано)*
Зашто? Како – зашто, болан? Зар се не сјећате? Уман сте
човјек; размислите...
(Поверљиво, полуџласно)
Трују га да више не пише...
- САКС: *(С разумевањем)*
Аха...
(Радознано)
А Ви бисте, свакако, писали?
- САВА: *(Шайаџом, уџире џрсџом у џлаву)*
Све је он овдје записао!... Сва језичка правила, промене,
граматику сербску...
(Полуџласно – поверљиво)
Пјесме... Ријечи, ријечи, море ријечи... Сваку, све, све...
Баш све ријечи!
(Гласно, џрсџом ка џлави)

Записао, све то у трап урвио, забравио, и с хиљаду локота закључао... Ту...

(Шајајом)

Не могу више ни једну да му украду, докторе...

(Гласно)

Узалуд га негвама везују, корбаче, пуштају стрводера да му утробу чупа...

САКС: *(Као поверљиво, полушајајом Сави)*

И Христа су распели, па је ипак, победио Римљане. Тако ћете, уверен сам, и Ви...

САВА: *(Уверено)*

Знам, хоћу...

(Сејно – полугласно)

Христ је победио, али кад, када, докторе?

(Сејно – разочарано)

Триста година после смрти...

ШОФЕР: Зато је и бесмртан...

САВА: *(Шајајом, заверенички)*

А да је умро природном смрћу – од старости, да ли би и тад васкрнуо? Да ли би био оно што јесте?

ШОФЕР: *(Слеже раменима)*

Знамо оно како је записано...

САВА: *(Саксу, поверљиво)*

Чусте ли ово, докторе?!

(Кроз неуротичан смех)

Ето, Он зна оно што је записано, а Сави су отели писаљку...

САКС: *(Слеже немоћно раменима. Гласно, намигнувши Шоферу)*

Тај проблем ћемо једноставно решити...

(Показује Шоферу мимиком да му треба скинути ланац)

Сместити господина Мркаила у мој павиљон, у колективно одељење, и... Даћемо човеку плајваз... Es ware gut... *(Нем. – То би било добро)*

САВА: *(Саксу, поклонивши се. Полугласно, поверљиво)*

Богови ће те наградити Херкуле...

(Окреће се зиду, замишљено гледа у кругове.)

ШОФЕР: *(Саксу, полугласно)*

Бојим се да ће и оне Ваше јаднике, тамо, писменима учити...

САКС: *(Погледа га ујичино. Шаљиво)*

Па, лепо – радна терапија...

(Озбиљно)

Не видим шта је ту лоше...

ШОФЕР: *(С осмехом, иронично)*

Ништа, само што господин Мркаило има мало незгодну навику; своје сапатнике туче кад неће серпска писмена да уче. Зато смо морали да га изолујемо...

САКС: *(Показујући ѓлавом на ланац)*

Аха... Разумем... После оваквог искуства, уверен сам да га је напустила жеља да друге описмењује.

ШОФЕР: *(Вршећи сумњичаво ѓлавом)*

Надајмо се...

(Док излазе из ћелије)

Видите, колега Сакс, и из пучанског ђубришта покаткад изникне уман цвет који нагло изцикља, али се, нажалост, нагло и сломи...

САКС: *(Одмахујући ѓлавом)*

Колега, из сваког извора бистра вода потече, па се увиром у реку замути...

ШОФЕР: *(Док одлазе са сцене. Тера своје)*

За нормалан раст потребна је здрава подлога, али и здрав ослонац...

САКС: *(Замишљено климајући ѓлавом)*

Судбина свих Прометеја, нажалост, изгледа да је иста...

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Пође за њима, ѓа се враћии)*

САВА: *(Не обраћајући ѓажњу на њих насћави ѓредано да црћиа круѓове)*

СВЕТЛОСНА ЗАВЕСА

Вуков глас између сцена:

ВУКОВ

ГЛАС: – Тириншко – Саксонско друштво за истраживање отац-бинске старине има част да овим именује

Derrn Doctor Wuch

за дописног члана с најпонизнијом молбом да с времена на време...

У име председника господина барона фон Фелтхајма и у своје име проф. др Крузе.

Високочајше утврждениое Санктпетербурское Вольное Обшество љубителеј Россијској Словесности. Господину Члену Корресподенту Обшества ВУКу Стефановичу.

Милостивиј Господар мој ВУК Стефанович!... Милости-ваго Государа Моего покоријејшим слугоју Петр Соколов, Член и Непремениј Секретар Академј Статскиј Совјетник и кавалер.

Високоученом Филозофском факултету славног Универзитета у Јени... Изражавам своју нај оданију захвалност за част коју су одлучили да ми укажу тако високозаслужни мужеви... Најоданији слуга ВУК Стефановић Караџић.

Његовом високопревасходству господину редовном тајном саветнику, редовном камергеру, сенатору, изванредног и опуномоћеном посланику код Његовог величанства императора аустријског и кавалеру разних ордена Димитриј Павловичу Татишчеву

препокорна молба
доктора филозофије Вука Стефановића Караџића
Године 1812. дао сам на зајам педесет златника, о чему и документ прилажем, колешком асесору Стефану Живковићу, који је некад био секретар српског Совјета а напоследку живео у бесарабијском граду Кишињову, и до сада тај новац нисам добио... Стога сам слободан да се обратим Вашем високопревасходству с препокорном молбом да бисте се благоизволели обратити господину новоросијском генералгубернатору, или неком другом, у вези са наплатом мога дуга и његовог достављања мени овамо у Беч.

Беч, 24. децембра 1832.

Благородни, високоучени
и високопоштовани Господине!

Уверен будући, да Вас не мрзи разумети, како се налазом, пишем Вам из постеле, и јављам да ми је сад много лакше: крв тежким и другим страданим узнемирана већ умири се, говорити могу, и чујем бољма, и надам се да ћу ови дана из постеле устати моћи. Вас просим да ми дођете барем још једном ако више пута доћи не узмогнете. Даруете л' ужадно бедну и невољну још коју књигу коју сте Ви написали.

Бог ће Вам, ако ће Бог јесте, наплатити... Ваш препонизни
и благодарни

Сава Мркаљ

Висок' учени Господине!
Мени Високопочитаеми Вуче
... Господине! Ако Вас смем молити покорно, постарајте се
за Саву Мркаља да не остане у мраку. Ви сте кођ учени
људи у великој слави, и познати сте особито са царским
библиотекаром Господином Копитаром. Ослободите га. Ја
као прост судим да би сте сазидали церкву, оставићете
бесмртно име...

У Петрињи 1. августа 1833.

С највећим почитанием покорни слуга
Василије Вуковић

Сцена трећа

Ординација докџора Сакса. Година 1833.

Др. Сакс, Вук и Болничар.

САКС: *(Седи за сџолом. Чииа и џовремено лисџа некакву
књиџу, или докуменџацију. Враћа се на џрочиџано и
ојейџ лисџа. Куцање на враџима)*
Komm herein!... Es ist frei! *(Нем. – Уђи!... Слободно!)*

БОЛНИЧАР: *(Улазећи)*
Doctor, ein Herr fragt, Möchten Sie ihn empfangen?
*(Нем. – Докџоре, један џосџодин џиџа можеће ли да
џа џримџије.)*

САКС: Ко?

БОЛНИЧАР: Her Wolf... Glaub ich heist. *(Нем. – Госџодин ВУК...
Тако се, чини ми се, зове)*

САКС: Er soll kommen! *(Нем. – Нека уђе!)*
(Усџаје и џолази ка враџима)

БОЛНИЧАР: *(Излазећи)*
Herr, kommen Sie herein! *(Нем. – Уђиџе, џосџодине!)*

ВУК: *(У елеџанџном каџуџу, белој кошуљи са леџиџир
машином и чџиџком на џрсима. Фес на џлави. Шџула
џод коленом и џиџај у руци. У друџој овећа џаџирна*

кеса и у њак њајир замојана икона. Улазећи)

Danke Herr!... (Нем. – Хвала Господине!)

(Саксу)

Hochgehrtester Herrr Sacs; VUK Stefanović – Karađžić... (Нем. – Мноґојошїовани Господине Сакс...)

САКС: Очекивао сам Вас, господине Вуче. Мој драги пријатељ, дворски цензор, Господин Копитар, Вас је препоручио... Изволите, седите!...

ВУК: (Седајући)

Danke!... Баш ме уморише ови Ваши басамаци... Некада сам и оваквом кљастом ногом на сваки други газио, а сад се и на равном саплићем... Нијесам Вам ја више, мој докторе, за велики штрапац...

САКС: А, не бих тако казао! Господин Јернеј тврди за Вас да Ви нисте Вук него права Вучина, да толико енергије и упорности ни код кога до сада није видео...

ВУК: Било, докторе, било... Оно што остављамо за собом сустиже нас... Е... Посустајем већ, осећам како из мене полако отиче...

САКС: (Шаливо)

Природан процес, који, на жалост, не можемо зауставити, али по мом скромном искуству и знању, Ви ћете још дуго по земљи своје трагове утискивати...

ВУК: (Шаливо)

Као што се да видети, ја по мајчици земљи једном ногом табанам, па се бојим да ми због тога Свевишњи време не преполови?...

САКС: Неће...

(Шаливо)

Наравно, осим, ако се Он нешто не предомисли...

ВУК: Хвала Вам, докторе.

(Кроз смешак)

Охрабрили сте ме. Alzo; да не бринем.

(Пружа му њакей)

Дозволите да Вам... Ово је за Вас...

САКС: (Изнанађено)

Was ist das?... (Нем... – Шїа је њо?) Чему?...

ВУК: Sage ich meinen ganz gehorsamsten Dank за све што сте учинили и што чините за Мркаица... (Нем. – Изражавам своју најоданију захвалност за...)

- САКС: *(Одмошћавајући њакећ)*
 Господине Вуче, не треба за то захваљивати, то је наш посао и обавеза...
(Гледа у икону)
 Лепа!... Заправо, прелеп рад...
(Усмијаје и идући сценом гледа где да је окачи, не налази прикладно решење, прилази столу, слаже књиже једну на другу)
- ВУК: *(Задовољно осмехнућ)*
 Из нашег манастира – освећена... Петнаести век, а можда и старејша...
- САКС: *(Смишља икону на стоу усмишљено ослоњену на гомили књижа, окренућу ка публици)*
 Захваљујем, захваљујем...
(Седајући)
 ... Ви сте дошли због Мркаила?...
- ВУК: Нажалост, да. Питам се, докторе, зашто је он?... Шта је то што је онако изузетан ум довело до овога?...
- САКС: *(Шаливо)*
 Питате се? Пазите се, Господине Вуче; овде долазе они који, као Ви, на питања немају одговоре, или они који виде оно што други не виде...
- ВУК: *(Кроз смех. Као забринућо)*
 Немојте да ме плашите, докторе... Ја сам само...
- САКС: Шалим се, мада је то истина...
(Замисљено)
 Да... Видите господине, човек истовремено живи паралелно два живота; телесни и духовни. Телесни живот нам зато мајка, а одржава мајчица земља. Духовно поље је бескрајни, мрачни, неиспитани простор по коме идемо само трагом који су нам они пре нас, сазнавањем, мисаоно осветлили и на њега упутили. Радознали и нестрпљиви покушавају, сами, да продру даље, скрену с главног пута, пођу непознатим стазама трагајући за ширим и светлијим...
- ВУК: *(Осмехнућо)*
 ПUTEVI се праве путујући...
- САКС: Да, да, слажем се, путујући откривамо и трасирамо нове... Само... Да... Некима то успе, па пожуримо да их сугитнемо, следимо их... Али... Али неки се, пак, у том непознатом и магловитом простору изгубе, лутају и врте у круг

(Шаливо)

све док их овде не доведу.

(Озбиљно)

Мислим да ћете се сложити са мном, да и једнима и другима једнако дугујемо захвалност...

ВУК: Да, да – свакако... Мислите да је Сава...

САКС: Мркаило је уман, али, нажалост, бити уман није исто што и бити мудар. Мудри, мој Господине, животне стубе ставе на земљу а прислоне уз стамени зид. Мркаило је своје прислонио на облаке...

ВУК: Можете ли га, некако, спустити на земљу?

САКС: Sabas Mrkaila?...

(Замишљено)

Хм... Да... Es ware gut... *(Нем. – Било би добро...)* Хм... Па... Сад... Можда је, пре, и могло нешто да се учини... Њему, по мом уверењу, и није било место овде... Да... Хм... Ма да су његови испади врло, врло... и могу бити опасни у одређеним ситуацијама. Па, ипак, по мом мишљењу, у условима мира, уз опуштајућу физичку активност, шетњама и уважавањем његове личности, верујем да би његово здравље могло да се доведе, ако не у нормалу, а оно бар да се знатно, знатно побољша. У том смислу, колега Шофер и ја писали смо Конзисторијуму, православном духовном суду, да Мркаила приме у неки манастир где би имао одговарајуће услове...

ВУК: *(Сажаливо)*

Писали сте Конзисторијуму?!... Е, мој докторе, нашли сте цркву у којој ћете се молити.

(Иронично)

Увјерен сам да је Рајачић одмах отрчао Стратимировићу да се договоре како да му помогну. Па, Ви сте им, докторе, приредили право задовољство...

САКС: Не разумем Вас.

ВУК: Нажалост, уважени Господине, само Србин може Србе разумјети...

(Тихо за себе)

Може понекад, али тешко...

(Гласно)

Да употребим Ваше поређење; Рајачић се не би тако брзо пео уз црквене стубе да их није на митрополитов дувар прислонио... Они би, да су могли, најрадије и мене овдје, код вас, смјестили...

- САКС: *(Гледа ља ујийно слежући раменима)*
Зар?... Зашто и Вас?
- ВУК: Их, зашто? Да не таласам...
- САКС: Хм... Да... Господин Јернеј мисли да сте баш добро узбуркали... Да... Хм... Рачунао сам да ће бар господин Мушицки, као песник песника, разумети Мркаила, искористити узвишени положај да помогне несретнику... Ни он, ни... Ich weisse nicht, warum... *(Нем. – Ја не знам, зашто...)*
- ВУК: Због заслепљености, зависти, сујете, навика, страха од промена... Има мали милион разлога. Да нема над собом свемоћног Стратимировића, митрополита нашег, можда би владика Мушицки и помогао.
(Ширећи немоћно руке)
Овако...
(Више за себе, полуљласно)
Е, мој Мркаљу, мој црни Мркаљу...
- САКС: Хм... Да... Разумем... Само се Ви за њега...
- ВУК: *(Слеже раменима)*
Могу ли да га видим?
(Показује на кесу с ѿонудама)
Да му дам...
- САКС: *(Накашље се, као да чисти ѓрло)*
Ви сте уман човек, господине Вуче... Да... Не знам да ли је право време за посету... Ветровито је а... А и месец је пун... Тад нам се болесници још више...
(Силом се накашље)
Бојим се да ће га Ваша посета узнемирити...
- ВУК: *(Изнанађено)*
Зашто би?... Писао ми је. У Пешти смо се дружили, многе разговоре и расправе о језику и писменима водили...
- САКС: Баш зато... Колико сам ја разумео, Мркаила, он Вас... Знате, измениле су се околности... Морате да разумете...
(С блажим колебањем у љласу)
Господин Сабас мисли да сте Ви присвојили и искористили његов рад...
- ВУК: *(Изнанађено)*
Молим?!... Ја?
(Замишљено)
Зашто бих? Нијесам. Грешите и Ви ако тако мислите. Користио његов рад јесам, али га нијесам присвојио, то је чињеница коју сам ја у својој “Писменици” нагласио...

(Из кесе вади књиџу и чииа)

“Ја сад овде имајући за намјерење успех сербског књижевства не могу друге Азбуке употребити него Мркаилову јербо за српски језик лагша и чистија не може бити од ове”. Зар је то присвајање? Докторе? Објављена његова азбука постала је интелектуална својина свог србског рода! Разумијете?

(Враћа књиџу у кесу)

- САКС: Знам. И Господин Копитар тако мисли.
- ВУК: Да... И?... И шта је Мркаљ даље учинио? Ништа. Ја му нијесам био запрека да надогради и у живот спроведе своју идеју. Е... Ја сам се за њу борио и још увијек се за њу бијем!... Да ја нијесам продужио да зидам и дограђујем на његовим темељима они би, временом, у коров урасли. Остали би мртво слово на папиру као што су остали покушаји свих иних прије њега, свих иних реформатора црквенословенског писма...
- САКС: Разумем, разумем ја Вас, али... Знате, у Мркаилу су сад помешана два опречна осећања. Што Вас више уважава, то Вас више и... Свака Ваша нова књига га изненади и још јаче узнемири... Морате и то да разумете...
- ВУК: *(Узнемирено)*
Опростите, Господине Сакс, ако сам Вас добро разумео, Ви и мене окривљујете за његову болест?!...
- САКС: Ма, не! Сто пута не! Нисам био прецизан. Да бих му помогао, да бих боље разумео ту противречност, морао сам, бар за тренутак, да уђем у Мркаљевоју кожу... Ви нисте узрок. Ви сте само повод, изговор, за стање до кога је, због нездравих животних околности, уверен сам, морало да дође. Схватате?
- ВУК: *(Климајући ѓлавом у знак одобравања)*
Уважени докторе, Саву нијесам скршио ја, скршила га је стијена...
- САКС: *(Гледа ѓа изненађено)*
Не разумем.
(Блаџо иронично)
Ја сам мислио да му је ум попио разум...
- ВУК: Мркаљ се подметнуо под Карловачку громаду, желео је да је сам подигне и баци у Дунав... Стијена га је, као што видите, добро пригњечила...

- САКС: *(Благо иронично, а знајижељно)*
Аха... А, како то да Вас није?
- ВУК: Има ли ишта мекше од воде?
- САКС: *(Смеши се знајижељно)*
- ВУК: Нема!... А кад почне упорно да удара у стијену; кап по кап, кап по кап, стијена попусти и почне да се рони док се сва у прах не претвори. Ја сам вода, та вода која капље, која разара, разлива се и неосетно плави... У томе је моја снага и мој гријех ако га има...
- САКС: Хм... Да... Разумео сам Вас. А може ли то да разуме и Мркаило? Идите, Господине Вуче, видите га, па сами просудите... Болничар!
- БОЛНИЧАР: *(Улази)*
Докторе Сакс?
- САКС: Господин ВУК је дошао у посету Мркаилу. Молим Вас отпратите га до болесничке собе...
(Вуку, уз наклон)
Било ми је задовољство упознати Вас!
- ВУК: Bitte. *(Нем. – Молим)*
Задовољство је било моје, Hochgechrtester Herr Saks!
- (Полазећи)*
Хвала Вам што сте ми омогућили да...
- САКС: *(Помало двосмислено)*
За људе од пера наша врата су увек широм отворена...
(Болничару)
Будите у близини... За сваки случај...
- ВУК: *(Док излази врћи сумњичаво главом. Кроз осмех)*
Danke, danke, Herr!...

СВЕТЛОСНА ЗАВЕСА

Вуков глас покрива време док се сцене мењају

ВУКОВ

ГЛАС: Ваше Високопреосвештенство
Милостиви и Високопочитајемо Господине Петру Први
Петровићу Његошу

Шаљем вам ову трећу књигу народни наши пјесама, у којој ћете наћи неколико пјесама и о Црногорцима, које сам по Србији сакупио. Ако да Бог, те један пут дођем к Вама у Црну Гору, као што једнако желим и надам се, онда ћемо више и бољи пјесама тамо преписати...

Препоручујућ се вашој милости и благонаклоности и целујући Вама архипастирску десницу, остајем с највећим...

Пречешњејши Господине, високопочитајема пријатељу Јохане!

Са особитом жалости шаљем Вам Ваш, управо наш заједнички, рукопис О Србији. Највећи узрок што га нијесам могао штампати је, што сте Ви с оним што сам Вам ја дао и казао, помијешали оно, што стоји у Аустријском војничком журналу. Пак ја нијесам Ђео да потврђујем ствари које нијесу истините... Имам срећу јавити Вам, да ме је Руски Цар Никола Први помиловао годишњом пензијом од сто дуката...

Ваше Пречестности покорни слуга
ВУК Стефановић Карацић.

Пречестнејшиј Господине, мени љубезнејшиј и високопочитаемј Лукијане...

Ваш слуга, ВУК Стефановић.

Милостиви Господару, Књаже сербски... До смрти Ваш препокорни слуга ВУК Стефановић.

Путешествие Ваше по Југо – Словенским земљама било би весма полезное дело, но ја ћепер не могу содејствоват к полученију Росс. пашпорта...

Ваш покорниј слуга
Петар Иванович Кепен

Сцена четврта

Болесничка соба у психијатријској болници. Више креветџа у њој. Мејтална вратица и решетки на прозору. Неки болесници (Несвесни околине и местица на коме су) церкају се, неартикулисано узвикну нештио, или зуре у зид.

Сава, Црни дечак, болесници и Болничар.

БОЛЕСНИК

ПЕТИ: *(Иде од креветџа до креветџа и не обрађајући пажњу на болеснике нејресциано прича исти текст)*
Покајте се!... Покајте се... Судњи је дан!... Окајте грехе своје!... Ја се кајем!... Кајем се и молим се за вас!... Покајте се... Свима је потребно покајање... Покајте се!... Иде судњи час!...

БОЛЕСНИК

ДРУГИ: *(Нејресциано; устјане, прошејта, врати се кревету, седне, лежне, одмах се дижне, седне, прошејта, врати се, седне, лежне, дижне се...)*

БОЛЕСНИК

ТРЕЋИ: *(Седи у кревету. Прекрио жлаву ћебејом. Провири, клашећи се најред назад нејресциано)*
Крадеду ми мисли...
(Покрије жлаву. Провири)
Знам да ми краду...
(Покрије жлаву. Провири)
Празна ми је глава...
(Покрије жлаву, ја провири)...
Вратите ми моје мисли...
(Покрије, ја провири)
Опет ми краду...

БОЛЕСНИК

ЧЕТВРТИ: *(У кревету крај Савиног лежи каталетички оружен)*

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Као и увек невидљив за друге чучи крај Саве на кревету)*

САВА:

(Стар и ороноу. Оловка у руци, свеска на коленима у коју шуто зуре. Полујласно, одсујно)
Зашто ја овако мало знам?... Зашто и ја не радим на ползу књижевства сербскога?... Силно и страшно гонение ме...

(Тихо, клонуло)
 Зашто ја овако мало знам?...
(Шайаїом)
 Зашто... на ползу...
(Покуша да їшиє, сїанє, зурї у свєску)

БОЛЕСНИК

ПРВИ: *(Сїїоји мирно на сред собе и немирним їо̀ледима шара од креветїа до креветїа. После неко̀ времена їрилази Сави)*
 Пишєш, пишєш... Ко̀ме то пишєш, учитељу?

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Усїаїє, иде редом, не храмљући више – ходајући нормално, од креветїа до креветїа, їоїне се на сваки и осїанє да чучи неко̀лико їренуїака)*

БОЛЕСНИК

ТРЕЋИ: *(Исїїо као и їре; їокрива и оїкрива їокривачем ѓлаву)*
 Краду ми мисли... Ја ништа не знам, зато што знам да ми краду оно што не знам... Пуца ми празна глава...
 Зовите доктора...

БОЛЕСНИК

ПРВИ: *(Сави)*
 Ко̀ме то пишєш?

САВА: *(Не реа̀ује)*

БОЛЕСНИК

ПРВИ: *(Уїорно)*
 Пишєш ли мајци? Оцу?... Девојци?

БОЛЕСНИК

ЧЕТВРТИ: *(Укрућєн, седне на їренуїака, не ѓледајући ни у ко̀а)*
 Шта ти се тичє!
(Оїєїї леґне укрућєн)

БОЛЕСНИК

ПРВИ: Молим те учитељу, кажи ми; ко̀ме пишєш?

БОЛЕСНИК

ЧЕТВРТИ: *(Седне укрућєно)*
 Себи пишє!
(Леґне укрућєно)

БОЛЕСНИК

ПРВИ: *(Трећєм)*
 Учитељ ти краде мисли!
(Покушава да узме свєску Мркаљу)

- МРКАЉ: *(Сћисне је уз зруди)*
- БОЛЕСНИК
ЧЕТВРТИ: *(Ойеј се, окрућено њридиће и седне на шренуџак. Гледа равно њред собом)*
Нестани!
(Оџружи се окрућено)
- БОЛЕСНИК
ТРЕЋИ: *(Не обраћа џажњу на њих, и даље џокрива и оџкрива злаву)*
Краду ми мисли... Празна ми је глава... Васиона је празна...
- БОЛЕСНИК
ПРВИЛ *(Ойеј би, оџрезно, да зџраби свеску. На злас Чеџврџоџ, бежећи ка свом кревејџу)*
Врати му сећање... Полудеће... Видиш да је луд...
- ГЛАС
БОЛНИЧАРА: *(Ван сцене. Ударајући корбачем у враџа)*
Визита!... Визита!...
- БОЛЕСНИК
ПЕТИ: *(Кад чује Болничарев злас брзо џрчи до своџ кревејџа, леће и џокрије се џреко злаве. Док џрчи)*
Јао, бежите, долази онај лудак!... Иде!... Иде!...
- БОЛЕСНИК
ПРВИ: *(Бежи у свој кревејџ, леће и шара џоџледом од једноџ до друџоџ кревејџа)*
- Осџтали насџаве исџо, као и џре, само знаџно џише.*
- ЦРНИ
ДЕЧАК: *(Доџрчи, џојне се на кревејџ, чучне и џрслони злаву уз Савино раме џоџледа уџрџа у њеџово лице)*
- ВУК: *(Улази на сцену. Засџане крај враџа и џоџледом заошџа џо џросџориџи. Прилазећи Мркаљевоу кревејџу, као обрадовано)*
Е... Ево мене поново у Бечу, а ето и тебе, мој Мркаљу, мој Мркаило...
(Овлаш зџа зрли)
Како си?
(Седа у крај кревејџа)
- САВА: *(Туџо зџри у џод)*

ВУК: Боље си, боље... Видим иако ти нијесам дуго долазио. Три сам ти године провео у Србији... Господар Милош ме је тражио, а ти не знаш какав је он кад га не послушаш... Бога ми... Двије године сам ти боравио у Крагујевцу као члан и тобоже директор сербске законотелне комисије.

(Иронично)

Милош и закони, ха!... После, годину дана у Биограду као президент магистрата наије и вароши Биоградске... Да ти право речем ни онђе нијесам знао који ми је посао ни шта је требало да радим. А кад нешто не можеш треба руке дићи од таква посла. Није ли тако, мој Мркаљу?...

САВА: *(Лежао би, и не би. Седи, руку њрекришених на жруди с чврсто сїиснуїим њалцима уз кажїрсїе њолусавијених иака. Надланицама њриїиска њанку свеску)*

ВУК Е, и сад сам ти слободан човјек!...

(Наглашено)

Опет сам, као и ти, србски списатељ и писатељ...

САВА: *(За њренуїак освеићено)*

Зашто Лука делце свое кад кад не погледа и не уљуди бољма?...

(Оїеї одсуїно)

Копкати и ђелкати... Стварати, растварати и уништавати...

ВУК Лука?... Лука је... Лука се у царство небеско преселио...

САВА: *(Погледа жа освеићен)*

Лука је заслужио цвијет похвале...

(Оїеї одлуїа њогледом)

Зашто делце своје Лука кад кад не погледа и не уљуди...

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Преместїи се и чучне између њих)*

ВУК: *(Накашље се силом. Усиљено)*

А да, нијесам ти казао да сам се прије шест недеља у у Трсту срео с црногорским управитељем и архимандритом, будућим владиком и господарем Црне Горе, Петром Петровићем. Нема му још ни двадесет година, а већи је и лепши него какав гранитар у Бечу! Не само што зна србски добро читати и писати, него прави и лијепе стихове. Запамтио сам ове:

“Име ми је Вјерољуб

Презиме ми Родољуб

Црну Гору, родну груду

Камен паше одасвуд.

Србски пишем и зборим

Сваком громко говорим:
Народност ми Србинска
Ум и душа Славјанска“... Шта велиш, а?

БОЛЕСНИК

ТРЕЋИ: *(Устџаје, ѓрекривачем ѓокривене ѓлаве ѓлашљиво ѓрилази Вуку. Провири)*
Докторе, краду ми мисли... Празна ми је глава...

ВУК:

(Леѓне се неѓриѓајѓно. Гледа ѓа збуњено)
Нијесам ја доктор за то... Ја сам...

БОЛЕСНИК

ЧЕТВРТИ: *(Устѓрави се, седне укрућено, не ѓледајући ни у коѓа, викне)*

Болничар!
(Оѓеѓ леѓне укрућено)

БОЛЕСНИК

ТРЕЋИ: *(Трчи уѓлашено до своѓ креветѓа, леѓне и ѓокрије се ѓреко ѓлаве)*

Краду ми мисли... Празна је васиона...

ВУК:

(Четѓврѓом болеснику, с олакшањем)

Хвала ти...

(Сави, ѓледајући у свеску коју овај ѓриѓѓиска на ѓруди)

А ти?... Видим, нијеси бадава седео. Шта си то лијепо написао?

(Пруѓи руку ка свесци)

САВА:

(Чврѓће сѓѓисне свеску уз себе)

ВУК:

(Шалѓиво)

Е... Чуваш своје благо?... Ако, ако... Е, а доносим ти и двије лијепе вести... Милош је признат за наследног књаза Србије, и архимандрити Милентије и Нићифор завладичени су у Цариграду... Додуше једва да знају да читају и пишу... Ма, нека, важно је да су Срби.

САВА:

(Одмахује ѓлавом)

ВУК:

У Биоград је донета типографија из Петербурга и већ се штампају којекакве ситнице; пасоши, објављенија, различити протоколи...

САВА:

(Трѓне се заинѓересовано)

ВУК:

Што би смо више у Пешти и Бечу печатали кад можемо у нашој Србији... Ето и то твоје ћу трковати ако ми дозволиш...

САВА: *(Сїиснувши је уз себе окреће се на другу сїрану)*

ВУК: *(Као у заносу)*
А да знаш каква су Грађанска... народна слова ли-
јепа!... Она наша... твоја... Као, као... А црквена су
она нова Библијскога општества...

САВА: *(Окреће се ка њему колебљиво. Први ѿуїи га ѿмније ѿогледа)*

ВУК: *(Са заносом као, придрљивши га овлаш руком)*
И Његош ће из Петербурга донети штампарију!
Замолио ме да му нађем добре мајсторе да му излију
писмена: Љ, Њ, Ђ, и Ћ и на Цетиње однесем. Отво-
риће и школу за ђецу. Заложу се код њега, ако ми
дозволиш, да им ти будеш први учитељ... Могу ли?

САВА: *(Доїле одсуїан духом, ѿо инерцији климајући гла-
вом, наједном се ипрѓне)*
Учитељ?... Ја?...

ВУК: *(Убеђен као)*
Његош ће ти се обрадовати...

САВА: *(У еуфоричном расїоложењу, усїаје и ходајући до-
сїојансїивено, младалачки, ѿодигнуїе главе, шїоо
се не би могло очекиваїи ѿсле оїуїелосїи и де-
їресивног сїања на ѿочейку сцене)*
Учитељ!... Опет ћу ја ђаке...
*(Насїави да хода, с рукама иза леђа и сїиснуїом
свеском иїод мишице, како ѿо обично чине учи-
їељи док, замишљени, шейају учioniцом)*

Болесници се узнемире.

БОЛЕСНИК

ПЕТИ: *(Панично)*
Јао, зар опет?!... Људи, опет ће овај да нас учи...

БОЛЕСНИК

ПРВИ: *(Уїлашено)*
Mein Got!... Немој, молим те...

БОЛЕСНИК

ДРУГИ: Јао, тешко мени!

БОЛЕСНИК

ЧЕТВРТИ: *(Седне укрућено)*
Докторе!
(Леѓне)

БОЛЕСНИК

ТРЕЋИ: *(Ућлашено)*
 Ја све знам... Нећу!... Да сам хтео у школу не бих био овде...

БОЛЕСНИК

ПЕТИ: *(Верзлајући своје)*
 Судњи дан је дошао!... Покајте се!... Ја се кајем...

ВУК: *(Седи и колеба се да ли да пође за Савом очигледно свесћан да их је овај узнемирио. Полузласно)*
 Саво!... Дођи сједи да... Нијесам ти све казао...

САВА: *(Погледа ујрћоџ у ѿаваницу неколико ѿренућака сћоји замшљено. На ѿренућак ређа еуфорично азбуку као ѿесмицу)*
 “А” “б” “в” “г” “д” “ђ” “е”...

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Злурадо, Сави)*
 А доктори?...

САВА: *(Назло сћласнућоџ расћоложења)*
 А доктори?... Забрањили су ми да учитељујем.

ВУК: Не брини. Све ћу ја средити... Дођи!...

САВА: *(Обрадовано, оћетћ еуфорично – младалачки)*
 Учити!... Све подучити... Описменити...

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Дошайћава му)*
 А знање?

САВА: *(Мења расћоложење, сћласне. Сћарачки)*
 Не, не могу...
(Одмахујући злавом)
 Не, не могу...

ВУК: *(Прилази му и води до креветћа)*
 Можеш... Ти све можеш...

САВА: *(И даље одмахујући злавом)*
 Не могу... Тако мало знам...
(Седа на креветћ. Скрушено полузласно. Прекрићћен-ним рукама сћиска свеску на зрудима. Одсућно)
 Зашто ја овако мало знам?... Зашто не радим у ползу књижевства сербског?...

(Шайћћом)
 Зашто ја не радим?... Књижевства... Зашто?...

ВУК: Тренутна слабост, мој Саво...

- САВА: *(Несвесїан Вуковоџ ѓрисусїва)*
О, тако мало знам... Учити... Још учити... Ја тако мало...
- БОЛЕСНИК
ЧЕТВРТИ: *(Оїеї седне укрупено)*
Не зна ништа!
(Лежне укрупено)
- ВУК: *(Погледа га мргодно – кажїрсї на усни. Сави)*
Тако ти се чини, Саво. И ја често посумњам у своје знање... Свако паметан се понекад упита...
- САВА: *(Погледа га, свесно)*
И ти?
- ВУК: *(Климајући главом. С лажном веселошћу)*
Само ти, благош мени, оздрави па ћемо с пролећа, ако Бог да, на Цетиње?!... 'Оћемо ли, јаране?
- САВА: *(Осмехне се сеїно климајући несвесно главом)*
Ако Бог да... Ако... Ђелкати... На ползу...
- ВУК: Бићеш ти мени као дријен док ти се ово натрукује.
(Пружа се ка свесци)
- САВА: Још чвршће је стисне уз себе)
- ВУК: *(Шаливо. Вади књигу из кесе)*
Да се мењамо. Ево теби на дар моје књиге Србских народних пјесама, а ти мени дај ту твоју...
- САВА: *(Гледа у Црноџ дечака)*
- ЦРНИ
ДЕЧАК: *(Садисїички)*
Дај му. Подај му је...
- САВА: *(Несвесно дозвољава да је Вук узме)*
- ВУК: *(Радознало лисїа свеску. Разочарано, па с лажним усхићењем)*
О, пјесме!... “Сонет преславну Архипастору”... “Старац”, сонет “Јелени Дијаковић”...
(Замишљен на шенушак)
Јелени? Јел’ то оној из Пеште?
(Шаливо)
... Види ти шта зна “Јеромонах Јулијан”.
(Преићећи му ѓрсїом)
А ко би казао?!... Шалим се море... Први залагај је најслађи, е... Ако, ако... И ја мним да свака ћевојка заслужије бар по један сонет јер пробуди у човјеку

пјесника и списатеља...

(Шаливо)

кога, почим се за њега уда, покуша што прије да ућутка... Е...

(Погледа у часовник. Устајајући)

Морам сад да пођем... Копитар и Даничић ме чекају

... Радимо на новом српском ријечнику... Оздрави, па

нам се придружи, јаране ... Е... Доктор Сакс је казао...

(Ставља кесу с њонудама крај њега)

Мало воћа, колача... Биће... Биће... Само ти слушај

докторе... Доћи ћу ти опет...

(Пошапше га по рамену и одлази са сцене)

САВА: Седи руку опуштених крај тела и тупо зуре у књигу на крилу)

Болесници сви осим Чейвриоџ, кад Вук изађе, пријерче Сави и ошимају се око јабука и колача.

САВА: *(Не помера се. Шапћом, листјајући Вукову књиџу)*

Учити... На ползу... Пјевати... Јелени...

БОЛЕСНИК

ПРВИ: *(Прикрадајући се узима му књиџу)*

Ево је!...

(Поцупкујући као да иџра, маше њоме)

Испадајте!... Испадајте мисли...

(Виче као на њијаци)

Мисли!... Ево мисли!

(Трећем болеснику)

Купи си мисли!... Купи да има шта да ти краду... Ево

мисли!... Ух, побегоше!...

САВА: *(Изненађено зуре у њразне шаке. Устаје и пође за њим)*

ЦРНИ

ДЕЧАК: *(Трчи по соби радосно иџрајући)*

САВА: *(Идући за њим. Ошћи почиње да џовори у ѡрећем лицу)*

Врати му свеску!... Чујеш ли, Курјаче, врати му

свеску!

БОЛЕСНИК

ПРВИ: *(Смејући се)*

Нећу!

(Ставља је ѡд кошуљу)

Нема!... Нема је, Учитељу... Нема, појела маца...

- САВА: *(Молећиво)*
Дај му Савине пјесме!
- БОЛЕСНИК
ПРВИ: *(Почиње да бежи њо љросїорији машући рукама као крилима)*
Нема!... Одлетеле!... Лете!... Лете!... Лете!... Лети-те!... Летите!...
- САВА: *(Трчећи за њим)*
Вуче, врати му пјесме!
- Јуре се, њењу се на лежајеве, љрескачу два болесника који се ваљају њо љоду оїшимајући се око јела.*
- ЦРНИ
ДЕЧАК: Пјесме, пјесме...
- САВА: *(Хваїа га, удара, љокушава да га задави)*
Пјесме ми моје дај!
- БОЛЕСНИК
ПРВИ: *(Вришиїи. Остїали му се љридружују)*
- БОЛЕСНИК
ПЕТИ: *(Панично)*
Судњи дан је дошао!... Покајте се!... Ја се кајем!... Кајем се!...
- БОЛНИЧАР: *(На цїку, уїрчава и корбачем ључе Саву, хваїа га и одвлачи са сцене)*
Опет ти!?... Баш си се наврзао на њега?! Као мачак на сланину!...
(Тукући га)
Ма, излечићу те ја!...
- САВА: *(Оїирући се, оїеї меша љрво и љреће лице)*
Нијесам!... Он је... Вуче мој!... Пусти ме!... Вуче!... Зимно му је!...
(Плачно – молећиво)
Немој... Немој у бунар!...
(Ваїијући)
Немој, молим те!
(Очајно)
Не дај ме, Вуче!... Вуче!!!... Спаси га, Вуче!...
(Док га вуче са сцене, бесно – разочарано)
Курјачеее!
- ЦРНИ
ДЕЧАК: *(Смеје се сулудо, иїра и љласом, заједно са Савом, љрекривају сцену која се заїамњује)*
Курјачеее!

Вуков глас који испуњава време док се мења сцена.

У почетку глас иде нормалним током, али се све више убрзава, прећлићу се делови разних писама док се на крају, при почетку радње, не слију у какофоничку сиварајући врло гласова.

ВУКОВ

ГЛАС: Благородни, и високоучени Господин Копитар; мени високопочитаеми!...

КОПИТАРЕВ

ГЛАС: Freund!... Ihr ergebenster Kopitar.

– Geliebte Freundin meines Hercens, Ana! ... Ihrerer getreuer und aufrichtiger freund Wuk Stephanovich.

– Љубезни брате Вуче добро дошао!... Твој доброжелатељ Сима Милутиновић.

– Милиј Вуче!... Твој искрениј пријатељ Димитрије Фрушић

– Lieber, theurer Freund!... Ihr Kopitar.

– Lieber Freund!
Hier schicke ich Ihnen meine Anzeige Ihrer Leider... schönsten Grusse Jakob Grim

– Hochgeschatzter Herr Jakob!... Ваш најоданији слуга Вук Стефановић Караџић.

– Hochgeschatzter Herr Leopold Ranke, mein Freund!
Ihren werthesten Brief aus Rom примио сам с великом радошћу...

Сцена пета

Исїа као друџа.

Сава – Савин џлас.

Сава је у ћелији, везан као и пре. Оронуо, измучен педесетїогодишњак који личи на осамдесетїогодишњеџ сїарца. Седи, џлавом ослоњен на чеони зид, погледа уїрїа у даљину и безџласно нешїио мрмља пребирајући ирсїиима беочуџе ланца као куџлице бројаница. Кад какофонїа достїиџне врхунац, наџло, као иресечена, уїишне.

САВИН

ГЛАС: *(Снимљен – џовори младалачки и ијекавицом. Почне нормално а поїиом све брже)*

Вук Копитару, Копитар Вуку, Вук Копитару, Копитар Вуку!...

(Почиње неуротично да се смеје)

САВА: *(Говори час екавски а час ијекавски, честїо и у ипрећем лицу. Наїеїио ослушкује. Сїарачким џласом)*

Вук Копитару, Копитар Вуку... Вук – Гриму, Грим Вуку...
Мајн Фројнд! – Твој Вук!, Мајн Фројнд! – Твој Вук!

САВИН

ГЛАС: Мајн Фројнд! – Твој Вук!... Копитар Вуку... Вук Копитару!
Мајн Фројнд – Твој Вук! (Убрзано кроз неуротични смех)
Твој Вук! Вук твој!! Твој Вук!!!

САВА: *(Шакама покрива уши. Измученим џласом)*

Доста, доста!... Не могу да слушам!

(Грцаво)

Не могу!... Не могу више!... Глава... Пуца ми глава...

(Сїеже је шакама, осїаје иїако неко време док се не смири)

Гласови, ријечи, гласови, речи. Ријечи... Узвици... Гласови!...

(Филозофски мирно – младалачким џласом)

Ријечи су самопостање... Самопостање – постање – стање – тање – тање – тање...

(Зачућено)

Слапови гласова, бујица ријечи, речи дугиних боја, а ни једне топле – милозвучне за нас!

(Наједном – и сам изненађен сазнањем које му је пало на ум)

Говоримо, мислимо, ријечима а сањамо сликама!... Мислимо речима а сањамо сликама... Чудо!... Чудно, зар не?

САВИН

ГЛАС: Ха, ха, ха... Зар си тек сад постао тога свестан? Ја видим оно о чему ти мислиш...

САВА:

(Замишљено, још под ушиском "ошкрића")
Видиш?... Ни Аделунг то није запазио... Он ни једне ријечи није о томе...

(Еуфорично)

Сањамо сликама – а мислимо речима!

(Замишљено)

Слике се претачу у ријечи, а речи се само гласају. Зашто је то тако, мој Саво?... Зашто, Аделунгу?... Ха, ха...

(Еуфорично)

Бог, ја, па Аделунг! Бог, ја, па он...

САВИН

ГЛАС:

(Смирено)

Саво, ријечи су змије које палацају гласовима!

(Кроз смех)

Змије ријечи палацају твојим писменима... Твојим!

(Као ехо)

Твојим, твојим, твојим...

САВА:

Престани! Размишљам...

(Молећиво)

Пусти ме да мислим...

САВИН

ГЛАС:

(Мирно, убедљиво)

Ријечи су звјери...

САВА:

(Ошћи шакама сшјеже ѓлаву)

Доста! Не призивај их више! Пући ће нам главе!...

(Изговара као бајалицу – сшарачким ѓласом)

Звери... Вери... Ери. Звјери... у твојој вери... у овој ери. Звери... у твојој вјери... у овој ери...

(Наједном кроз смех – младалачким ѓласом)

Пјесма!... Чуј – права песма...

БОЛНИЧАР: *(Чује се како иде ходником од ћелије до ћелије, удара корбачем по вратицама)*

Визита!... Мир! Визита! Уза зид "господо"!

Чује се шкриш мешалних вратица и ударање по људским шелима. Сцена се пуни јауцима, урлицима, смехом, шсовкама на разним језицима и крицима.

САВИН

ГЛАС: *(Уїлашено)* – Јао, јао, јао триста пута! Опет Стрводер долази по свој јетрени оброк. Погледај како кружи!...
(Почиње нервозно да се смеје. Престаје нагло.)

САВА: Не бој се! То наш црни анђео шестари црним небом нашим.

*(Осврће се љедајући око и над собом као да неко̄ љо-
љедом љражи)*

САВИН

ГЛАС: *(Уїлашено)*

Смрт?!

САВА: *(Филозофски мирно)*

Живот и Смрт су исторођени.

(Иронично)

Зар се његове близнакиње бојиш?

САВИН

ГЛАС: Бојим се, бојим се, Саво! Поништиће све што знам, све што сам научио...

САВА: *(Покуша да усїане, љредомисли се и клоне на љод)*

А оно ново што ћеш иза живота открити?! Зар те то не изазива, не мами?

САВИН

ГЛАС: *(Мирно)*

Мами ме, силно ме, проклетница, привлачи – изазива, али...

(Панично)

Јао, мајко!... Јао, мати моја!

САВА: *(Иронично)*

“Јао, мати моја”.

(Прекорно – сїарачким љласом)

Сад си се сјетио ње...

САВИН

ГЛАС: *(Прекорно)*

Увијек је била са мном! Зар ти је нијесам у снове доводио?... А ти?...

САВА: *(Младаљачким љласом)*

Лажеш.

САВИН

ГЛАС: *(Уїорно)*

А ти? А ти?...

САВА: *(Ѓуїи крайко, молећиво – сїарачким љласом)*

Немој. То боли...

САВИН

ГЛАС: *(Ућорно)*

А ти?

САВА: *(Преклињући)*

Немој, молим те!

САВИН

ГЛАС: *(Освећољубиво)*

А ти?!... Призивао си Јелену. Признај!... Омајала те...

САВА: *(Младаљачким ѓласом)*

Није! Нијесам њу у снове...

(Сћарачким ѓласом)

Њу је Саво давно...

САВИН

ГЛАС: Лажеш! Лажеш, нијеси, нијеси је заборавио...

САВА: *(Нормалним ѓласом)*

Јесам, болан. Вјеруј ми...

(Сћарачким ѓласом)

Веруј му; одавно је Сава престао да је сања...

САВИН

ГЛАС: *(Набраја прво полако, а појом све брже)*

Ха, ха. Лажеш и себе. А, Глина, Карловац, Шибеник, Нови Сад, Шабац, Војнић, Сремски Карловци, Дубровник, Земун, Беч...

(Смирено)

Табанајући бежао си од ње – пјесме јој пјевајући!... И будан си је сањао, сновима си откидао од мог живота.

(Прекорно, наглашено)

Од мог живота си откидао... Отровала те...

САВА: *(Нервозно – младаљачки)*

Убио сам је!

(Кроз неуројичан и ѓлачан смех) Убио је Сава!...

САВИН

ГЛАС: Покушаваш да ме завараш? Мијењаш лица и говор... Ха, ха, ха... Бежиш... Њој си бежао од матице наше...

САВА: *(Кроз неуројичан смех)*

Од матице?!

(Помирљиво – сћарачким ѓласом)

Од мати твоје!

САВИН

ГЛАС: Неутјешене наше.

САВА: Сестре Луциферове...

САВИН

ГЛАС: Светице наше.

САВА: *(Младаљачким ѓласом)*
Луде...

САВИН

ГЛАС: *(Из даљине нарастїајући ехо који се сїишиан удаљи)*
Луде, луде, луде...
(Кад ехо пресїане)
Срећне, срећне, Саво мој.

САВА: Бојао сам се њене среће...

САВИН

ГЛАС: Среће!
(Ехо – удаљавајући се у дубину сцене)
Среће... среће... среће...
(Кад се ехо изгуби)
Оно чега се ти бојиш – мене стиже...

САВА: *(Сїарачким ѓласом)*
Ко те је терао да идеш за мнош?

САВИН

ГЛАС: Вуче ме је твој страх, страх од бола.
(Ехо)
Бола... бола... бола...

САВА: *(Шайаїом – ѿверљиво)*
Не бојим се више... Бол је само мисао...
(Гласно, усїајући с најором)
Бол је црна, злослутно вриштећа, мисао... Не мисли – и
нема га!
(Освеїољубиво – прекорно. Младаљачким ѓласом)
А ти се бојиш мрака, бојиш се црног, безданог котла над
нама...

Са свих сїрана јауци и смех болесника ѿуне сцену.

САВИН

ГЛАС: Ако престанем да мислим, ако занемим, Црни анђео ме не
може наћи?...

САВА: *(Филозофски мирно)*

Не знам. Пробај...

(Нагљо кроз смех)

Наш је...

(Насїави неуроїично да се смеје)

Из дубине сцене чује се све ближи, и јачи, хук ветїра

САВА: *(Наїеї̄о ослушкује. Чује се завијање Вукова. Младалачким ѓласом)*

А, то!?

(Почиње да завија као курјак)

Шта је, уплашио си се?! Не бој се.

(Иронично)

То курјак самотњак из Сјеничанских долова дозива оне на Буковој глави... Арлауче...

(Оїеї̄ ослушкује)

Вук! Предводник арлауче, а чопор завија на месец... А, ти, још дрхтуриш?... Ужежи, болан, лучу ријечи, не шапући – викни – отерај курјак! Слободно, чујеш ли?!...

(Сїарачким ѓласом)

Боли, боли ме, брате клети, безречје твоје

(Увређено)

Нећеш? Љутиш ме, роде!... Заиста ме љутиш...

(Љуїїї̄о скида оков и сїоро, сїарачки, корак їо корак излази из ћелије)

САВИН

ГЛАС: *(Уїлашено, шайаї̄ом)*

Хеј, куда ћеш?...

(Гласно)

Не остављај ме!... Чекај ме, Саво!

(Још ѓласније)

Не трчи!... Саво!... Не бјежи, болан!... Куда Несрећо?!...

САВА: *(Иде, не осврћући се. Мирно – сїарачким ѓласом)*

Да прођем и то последње животно искушење...

(Усхићено – младалачким ѓласом)

Решио сам!... Знам све... Све сам једначине решио... Све...

Затворио сам и решио квадратуру круга...

САВИН

ГЛАС: Ти си луд!... Стани! Пробуди се, пробуди се већ једном, човјече!... Не сањај више!...

(Молећиво)

Чекај ме, не жури!... Не бјежи!... А ја?!

(Панично)

А ја?!... Чекај ме! Не остављај ме без тебе! Заједно ћемо, Саво!... Не можеш од нас побјећи, брате! Чекај ме, Саво!... Савооо!!!...

САВА: *(Долази, као у сну, до средине їросценијума)*

САВИН

ГЛАС: Стани! Стани да те стигнем!
(Задихано)САВА: (Сїане. Као ѿробуђен, осврће се око себе, шара ѿољедом ѿо сали)
Где си?... Не видим те.

САВИН

ГЛАС: (Задихано)
Ту сам. Увјек уз тебе – у теби... Ух... Стигао сам те...
Хајде, сад, да заједно... Као некад да путем отпјевамо једну!?САВА: (Сїане. Ка ѿласу, обрадовано – сїарачким ѿласом)
Као некад у нашем Сјеничаку, а?
(Ка ѿледаоцима – младалачким ѿласом)
Хоћемо, хоћемо ли, роде?

САВИН

ГЛАС: (Радосно)
Заједно!? 'Нако – нашки – јопет – загрљени!САВА: (Младалачким ѿласом)
Загрљени?...
(Радосно)
Хајдемо, болан, ону, ону нашу!

САВИН ГЛАС

И САВА: (Сава мало у нађнуѿом сїаву као да некођа ѿрли десном руком . Певају, у двођласу, ѿрви сїих Мркаљеве ѿсме “Море зала 'ов је свеї” онако како ѿо чине Босанци – ојкајући)
“Јаоооо! Јаоооо! Јаоооо тристаааа путаааа!
Палаааа нам јеее, палаааа коцка љутаааа!”
(Насїављају наизменично да рециѿују)

САВА: Море зала ов' је свет!

САВИН

ГЛАС: Лед и ватра, зрак, и гром, и вода,

САВА: Звери, змије, гад од разна рода,

САВИН

ГЛАС: Често век нам чини клет!

САВА: (Нађлашено, ѿољеда уїрѿоѿ у ѿледаоце. Сам. Сїарачким ѿласом)
“Зло је мучно садашње поднети,
Зло нас бивше пече у памети,

Будуће већ једе нас”

(Уздигнуће злате злата ујорно у љублику. Мук. На звук удараца корбача у враћа окреће се, младалачки љрчи у ћелију, и ланцем се везује)

САВИН ГЛАС

И САВА: *(Певају)*

“Јаооо! Јаооо! Јаооо тристааа путааа!

Палааа нам јеее, палааа коцкааа љутааа!”

БОЛНИЧАР: *(Оћвара враћа, замахне корбачем, засћане, и руке љодигнуће у вис злата за уочено)*

САВА: *(Поћнућ, као да ћрли некоћа, док ћевају, у ћренућку кад Болничар оћвори враћа, сћуића се клонуло на љод)*

БОЛНИЧАР: *(Равнодушно)*

Оде човек!... Отпева човек своје.

ЗАВЕСА

Наћомена аућора:

По оћису немачких лекара овако је иззледала лудница (Narrensturm – Narrenhaus) у Бечу у време када је Сава Мркаљ боравио (и умро) у њој.

Пећосћраћно здање у којем је било сћо ћридесетћ деветћ ћамничких ћелија, а две – до ћри сћоћине умоболних.

Тамни ходници, масивна железна враћа са ћрорезима за ћосмаћрање, несносни смрад, крици и окови на рукама и ноћама, омче око враћа, ћладовање до изнемоћлосћи. Персонал, рећрућован између криминалаца, од којих се захћевала само физичка снаћа и храбросћ, ћукао је болеснике корбачем.

Гласови између сцена су аућенћични фраћментћи из ћисама које је ВУК ћисао, или која су њему ћисана, и моћу наћоредо да се ћројекћују као ћреведени ћексћи на ћрочеље ћозорнице.

Драма може да се изра и без зласова између сцена, а моћу се, ћо ћоћреби, скраћићи, или ћоједини ћексћиови изосћавићи.